

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДИТИНИ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Психологія»

Виконала: здобувачка вищої освіти
групи ПСЗ - 41

Поліщук Діана Ігорівна

Керівник:

к. пед. н., доцент

Потапюк Лілія Миколаївна

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2026 р.

Гарант освітньо-професійної програми:

к. психол. н., доцент

Савчук Надія Антонівна

Луцьк – 2026 року

АНОТАЦІЯ

Поліщук Д. І. *Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами. Рукопис.*

Кваліфікаційна робота бакалавра ОПП «Психологія» спеціальності 053 «Психологія». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2026.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У роботі досліджено: у першому розділі здійснено теоретичний аналіз проблеми психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, зокрема визначається сутність психолого-педагогічного супроводу як комплексної системи взаємодії педагогів, психологів, фахівців і батьків, що забезпечує індивідуальний підхід до дитини з урахуванням її психофізичних особливостей та освітніх потреб; характеризуються лінії взаємодії та етапи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

У другому розділі здійснено емпіричне дослідження досвіду організації психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами; досліджено сучасний стан проблеми; розроблено заходи забезпечення ефективності психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: *психолого-педагогічний супровід, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, освітнє середовище, соціалізація, адаптація, підтримка, індивідуальний підхід, взаємодія, корекційна робота.*

ANNOTATION

Polishchuk D. I. *Psychological and pedagogical support of a child with special educational needs. Manuscript.*

Bachelor's qualification work of the OPP "Psychology" specialty 053 "Psychology". Lutsk National Technical University. Lutsk, 2026.

The bachelor's qualification work consists of an introduction, two chapters, conclusions, a list of sources used, and appendices.

The work explores: in the first chapter, a theoretical analysis of the problem of psychological and pedagogical support of children with special educational needs is carried out, in particular, the essence of psychological and pedagogical support is determined as a complex system of interaction between teachers, psychologists, specialists and parents, which provides an individual approach to the child, taking into account his psychophysical characteristics and educational needs; the lines of interaction and stages of psychological and pedagogical support of a child with special educational needs are characterized.

The second section provides an empirical study of the experience of organizing psychological and pedagogical support for a child with special educational needs; the current state of the problem is investigated; measures are developed to ensure the effectiveness of psychological and pedagogical support for a child with special educational needs.

Keywords: *psychological and pedagogical support, children with special educational needs, inclusive education, educational environment, socialization, adaptation, support, individual approach, interaction, corrective work.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	
1.1. Тракткування поняття «дитина з особливими освітніми потребами» у науковій літературі.....	10
1.2. Сутність психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.....	17
1.3. Лінії взаємодії та етапи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.....	25
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	
2.1. Аналіз організаційної діяльності психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в комунальній установі «Інклюзивно-ресурсний центр» Ківерцівської міської ради.....	32
2.2. Вивчення рівнів розвитку дітей з особливими освітніми потребами...41	
2.3. Рекомендації щодо забезпечення ефективності психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.....	49
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена орієнтацією системи освіти на освітню політику, яка формується провідними державними інституціями (ООН, ЮНЕСКО, Світовий банк) та реалізується у світовому масштабі. Основними тенденціями, що визначають напрямок розвитку системи освіти, визнано: прагнення до відкритості, гуманізації та безперервності. Завданням освіти є створення умов, необхідних для якісного забезпечення потреб усіх дітей без винятку в набутті знань, умінь і навичок та їх рівноправності в цьому процесі. Відповідно до вказаних тенденцій, стратегічна мета школи полягає у наданні допомоги кожній дитині, включаючи дитину з особливими освітніми потребами, у досягненні успіху та ефективному включенні в життя суспільства. У зв'язку з цим особливого значення набуває організація психолого-педагогічного супроводу, спрямованого на створення оптимальних умов для навчання, розвитку й соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Психолого-педагогічний супровід виступає комплексною системою взаємодії фахівців, батьків і педагогів, що забезпечує індивідуальний підхід до дитини, врахування її психофізичних особливостей та освітніх потреб, сприяє розвитку пізнавальної активності, формуванню соціальних навичок, підвищенню рівня самостійності дитини та її успішній інтеграції в освітній простір. Оскільки кількість дітей, які потребують додаткової підтримки у навчанні, постійно зростає, то освітні заклади потребують сучасних науково обґрунтованих підходів до організації супроводу, методичних рекомендацій щодо взаємодії спеціалістів і створення адаптованого освітнього середовища. Водночас, проблема актуалізується недостатнім рівнем готовності педагогічних колективів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, обмеженістю ресурсів і потребою у міждисциплінарній взаємодії. Зазначені питання визначають необхідність розробки та впровадження результативної системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, що забезпечить їх гармонійний розвиток та повноцінну соціалізацію.

Аналіз наукових досліджень і публікацій вказує на те, що проблема психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами привертає увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. У наукових працях (Т. Лорман, Дж. Деппелер, Д. Харві, Т. Бондар, А. Колупаєва, О. Мартинчук, Л. Міщик, Г. Шейко, І. Садова, Л. Потапюк, В. Шнайдер та ін.) розглядаються питання організації інклюзивного навчання, особливостей психічного розвитку дітей з різними порушеннями, а також особлива увага звертається на методи і форми корекційно-розвиткової роботи (Г. Блеч, К. Дмитрієнко, Л. Дудченко, В. Засенко, С. Кудлай, Ю. Найда, Н. Максименко, Н. Олійникова, В. Синьов, Т. Скрипник, Г. Соколова, С. Трикоз, Н. Ярмола та ін.) команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Разом з тим потребують подальшого вивчення питання організації комплексної підтримки дитини в умовах закладу освіти, визначення ефективних форм і методів роботи міждисциплінарної команди супроводу.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному дослідженні особливостей психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Об'єкт дослідження – процес психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи організації психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати наукову літературу щодо трактування поняття «дитина з особливими освітніми потребами»;
- розкрити сутність і функції психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами;
- здійснити аналіз досвіду організації психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в комунальній установі «Інклюзивно-ресурсний центр» Ківерцівської міської ради;
- вивчити рівні розвитку дітей з особливими освітніми потребами;

– розробити рекомендації щодо забезпечення ефективності психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження: *(теоретичні)* аналіз, синтез, узагальнення та систематизація наукової психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; *(емпіричні)* спостереження за освітнім процесом, бесіда з педагогами та батьками, аналіз документації психолого-педагогічного супроводу, вивчення індивідуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами; методи якісного та кількісного аналізу результатів.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання розроблених рекомендацій щодо організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в діяльності закладів освіти. Матеріали роботи можуть бути застосовані педагогами, практичними психологами, асистентами вчителя, соціальними педагогами та іншими фахівцями для підвищення ефективності індивідуалізації навчання, створення сприятливого освітнього середовища та забезпечення успішної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Під час виконання кваліфікаційної роботи бакалавра було використано інструменти штучного інтелекту для редагування та форматування тексту виключно як допоміжний засіб для пошуку ідей, уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному аналізі, а отримані результати від генеративного ШІ були перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

Обсяг і структура роботи зумовлені метою, завданнями та логікою викладення. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, які включають п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що складає 56 найменувань та додатків. Основний текст роботи викладено на 50-ти аркушах.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

1.1. Тракткування поняття «дитина з особливими освітніми потребами» в науковій літературі

Проблема особливих освітніх потреб (ООП) актуальна в сучасному суспільстві й стосується значної кількості дітей, які з різних причин не можуть здобути освіту у звичайних умовах. Кожна дитина унікальна і володіє індивідуальними здібностями й потребами, що зумовлює необхідність розробки спеціалізованих підходів до навчання і створення адаптованих умов для реалізації свого потенціалу. Психолого-педагогічна практика останніх років підкреслює, що інклюзивний підхід, заснований на принципах поваги, розуміння і прийняття відмінностей, сприяє не тільки навчанню дітей з ООП, а й створенню гармонійного освітнього середовища для всіх учнів [11, с. 149].

На нашу думку, в цьому контексті слухним буде зауважити, що «дитина з особливими освітніми потребами» – відносно новий, але вже досить усталений термін, який з'являється у всіх країнах світу при переході від унітарного до відкритого громадянського суспільства, коли воно усвідомлює необхідність відобразити в мовленні своє змінене ставлення до дітей з порушеннями розвитку, нове розуміння їх прав.

Лексема витіснила з широкого вживання раніше використовувані терміни «аномальна дитина», «дитина з порушеннями розвитку», «дитина з відхиленнями в розвитку» та спеціальні терміни, що їх конкретизують («аутист», «даун», «спастик», «алалік», «дизартрик» та ін.), які з кінця ХХ ст. сприймаються суспільством як слова з негативною конотацією [50, с. 42].

Фіксуючи відмову законодавця та суспільства поділяти людей на повноправну більшість та обмежену у правах меншість, новий термін закріплює зміщення акцентів у характеристиці названих дітей із недоліків, порушень,

відхилень від норми до фіксації їх особливих соціальних та освітніх потреб. Нове визначення підкреслює відповідальність законодавця і суспільства за виявлення та реалізацію цих потреб.

Термін «дитина з особливими освітніми потребами» використовується як у широкому соціальному, так і в професійному та науковому контекстах. У професійному контексті цей термін важливий тому, що орієнтує фахівців на виявлення особливих освітніх потреб та визначення шляхів їх задоволення всім категоріям і групам дітей з обмеженими можливостями здоров'я з урахуванням діапазону варіантів їх розвитку. У науковому контексті даний термін важливий і тому, що вказує на «проникність» кордонів між науками про дітей з нормативним розвитком і розвитком, який відхиляється від норми, оскільки особливі освітні потреби можуть бути зумовлені не тільки обмеженнями здоров'я, а й соціокультурними чинниками [18, с. 87].

Незважаючи на те, що цей термін з'явився в нашій країні пізніше, ніж у США та країнах Західної Європи, його введення у використання вітчизняною наукою не можна кваліфікувати як пряме запозичення західного терміну «діти з особливими потребами» (Children with Special Needs). Освоюючи новий термін, наукова школа визначила його зміст, ґрунтуючись на класичному розумінні «аномальної» дитини як дитини з вторинними порушеннями розвитку, яка потребує «обхідних шляхів» культурного розвитку, навчання і виховання, спеціальних умов освіти [17, с. 19].

Науковці В. Синьов та Г. Коберник у своїх дослідженнях розглядають дитину з особливими освітніми потребами як «особистість, яка через особливості психофізичного розвитку потребує створення спеціальних умов навчання, виховання та психолого-педагогічного супроводу з метою забезпечення її повноцінного розвитку й соціалізації» [43, с. 67].

Н. Максименко в своїх роботах розглядає «дитину з особливостями розвитку» як дитину, яка має значні відхилення від нормального психічного або фізичного розвитку, що утворилися внаслідок пологів або придбаних дефектів. Такі діти потребують спеціальних умов навчання та виховання [20, с. 3].

А. Колупаєва, О. Таранченко у своїх роботах вказують на те, що «діти з особливими потребами» – це «...діти, у яких внаслідок уроджених недоліків або придбаного внаслідок життєдіяльності органічного ураження сенсорних органів опорно-рухового апарату або центральної нервової системи розвитку має відхилення від норми. У деяких випадках порушення розвитку може виникати внаслідок мікросоціальних і середовищних причин, не пов'язаних з патологією аналізаторів чи центральною нервовою системою [17, с. 21].

Дефектологічний словник за редакцією В. Бондаря, В. Синьова пропонує таке визначення: «... дитина з психофізичними особливостями розвитку» – це дитина, яка має суттєві відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими або набутими дефектами, і потребує спеціальних умов навчання й виховання» [6, с. 25-26].

В. Шнайдер розглядає «дитину з особливими потребами», як дитину, у якій визначені різні форми порушення онтогенезу, тобто розвиток індивіда відбувається всупереч розвитку виду (філогенезу) [50, с. 28].

Станом на сьогодні в науковому дискурсі ще відсутній єдиний підхід до визначення понять як щодо осіб, які мають фізичні і (або) психічні відхилення в розвитку («дитина з особливими освітніми потребами», «особа з інвалідністю», «дитина з інвалідністю», «дитина з обмеженими функціональними можливостями»).

В змісті досліджуваної тематики доречно відмітити, що Б. Андрейко наводить приклади понять для означеної категорії дітей в англійській мові, зокрема зупиняється на використанні слова «disability», що означає нездатність – стан фізичного або розумового розладу. Відмічено, що останнім часом частіше вживається термін «children with disabilities» (діти з нездатностями), замість «disabled children» (нездатні діти). У Швеції замість «handikappede» (дефективна дитина) використовується термін «barnet met handicap» (дитина з порушенням). У перекладах на українську мову «disability», «handikappede» вживаються, як терміни інвалідність, непрацездатність [1, с. 39]. На нашу думку, такий спосіб називання може стигматизувати досліджувану групу дітей, формувати

упереджене ставлення суспільства і до їх сімей, тому прийнятним є термін «діти з інвалідністю», «діти з особливими потребами».

Узагальнивши визначення науковцями поняття «діти з особливими освітніми потребами» (особливостями психофізичного розвитку) можна сформулювати його як діти, які мають відхилення від нормального психічного і фізичного розвитку, викликані вродженими чи набутими дефектами і через це потребують спеціальних умов навчання і виховання.

Проблеми навчання, виховання та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами активно досліджуються сучасними українськими науковцями, серед яких: А. Колупаєва, О. Мартинчук, Л. Міщик, І. Садова, С. Кудлай, Н. Максименко, Л. Потапюк, Т. Скрипник, С. Трикоз, Г. Шейко, В. Шнайдер та ін. Праці зазначених науковців присвячені питанням розвитку інклюзивної освіти, психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, підготовки педагогів до роботи в інклюзивному середовищі та створення умов для успішної соціалізації таких дітей. Основною метою роботи з дітьми з ООП є створення інклюзивного освітнього середовища, забезпечення рівного доступу до освіти, розвитку потенціалу дитини та її успішної соціалізації.

До категорії дітей з особливими освітніми потребами належать діти, які потребують додаткової постійної або тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення їх права на освіту, розвитку та соціалізації. Відповідно до сучасних підходів інклюзивної освіти виділяють такі основні категорії дітей з ООП [7, с. 14]:

1. Діти з порушеннями психофізичного розвитку (порушення слуху; порушення зору; порушення мовлення; порушення опорно-рухового апарату; інтелектуальні порушення; затримка психічного розвитку; розлади аутистичного спектра; комплексні порушення розвитку).

2. Діти з емоційно-вольовими та поведінковими труднощами (гіперактивність і дефіцит уваги (СДУГ); емоційні розлади; труднощі соціальної адаптації; порушення поведінки).

3. Діти з хронічними соматичними захворюваннями (тривалі або тяжкі захворювання; онкологічні хвороби; цукровий діабет; епілепсія та інші стани, що впливають на навчання).

4. Діти з труднощами у навчанні (дислексія; дисграфія; дискалькулія; специфічні порушення навчальних навичок).

5. Діти, які перебувають у складних життєвих обставинах (діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; діти з сімей у кризових умовах; внутрішньо переміщені особи; діти, які зазнали психологічної травми).

6. Обдаровані діти (діти з високим рівнем інтелектуального, творчого, спортивного або художнього розвитку, які також можуть потребувати спеціальних освітніх умов) [42, с. 29].

Типи особливих освітніх потреб дітей з ООП відображено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів)*

Категорії	Загальна характеристика вірогідного прояву
<i>Інтелектуальні</i>	можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву передумов інтелекту (пам'яті, уваги, мислення, мовлення, вольових процесів, мотивації тощо), власне інтелекту (здатності до узагальнення, абстрагування, міркування; продукування думки, судження; здатності робити висновки тощо), інвентарю інтелекту (набутих знань, умінь, навичок)
<i>Функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві)</i>	можуть полягати в обмеженні життєдіяльності різного ступеня прояву слухової, зорової, опорно-рухової (кістково-м'язової), мовленнєвої функцій (стосуватися відтворення звуко-складової структури слова; розбірливості мовлення; темпу і ритму; мелодико-інтонаційного малюнку; характеристик голосу; розрізнення звуків мовлення на слух; використання словникового запасу і граматики; перебігу читання, письма, комунікації)
<i>Фізичні</i>	можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву органів та кінцівок дитячого організму
<i>Навчальні</i>	можуть полягати в обмеженні або своєрідності перебігу довільних видів діяльності різного ступеня прояву (писемного виду діяльності, математичних дій тощо)
<i>Соціоадаптаційні/ (особистісні, середовищні труднощі) соціокультурні (взаємодія з осередками окремих культур, засоби жестової мови тощо)</i>	можуть полягати в наявності бар'єрів на шляху до формування навичок: пристосування до умов соціального середовища; організації адекватної системи відносин із соціальними об'єктами; прояву рольової пластичності поведінки; інтеграції в соціальні групи, засвоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії; проявах наслідків психологічної травми

*Побудовано за [29].

Аналіз накопиченого дослідниками експериментального матеріалу показує, що найбільш поширеними у дітей є порушення інтелекту й мовлення, а також затримка психічного розвитку.

Науковці Л. Потапюк, Л. Ніколенко, А. Полякова та ін., виділяють такі особливі освітні потреби [51, с.274]:

- *загальні* для всіх дітей з обмеженими можливостями здоров'я;
- *специфічні* для кожної категорії дітей з обмеженими можливостями здоров'я;
- *індивідуальні* освітні потреби, які визначаються унікальною історією життя, виховання та освіти конкретної дитини.

До загальних для всіх дітей з обмеженими можливостями здоров'я можна віднести такі особливі освітні потреби [18, с. 87]:

1. *Час початку навчання* – потреба в максимально ранньому (на перших роках життя дитини) виявленні труднощів розвитку та негайному розгортанні психолого-педагогічної допомоги, що враховує особливі потреби дитини. Тож якщо порушення слуху чи зору дитини виявлено наприкінці першого місяця її життя, то негайно має починатися і спеціальне навчання. Непродуктивною для розвитку дитини є ситуація, коли після виявлення первинного порушення, усі зусилля дорослих скеровуються виключно на лікування дитини, тобто на реабілітацію засобами медицини. Виявлене порушення органів і систем обмежує взаємодію дитини із світом, робить її специфічною, внаслідок чого потрібна невідкладна психолого-педагогічна профілактика або корекція вже виниклих вторинних порушень розвитку.

2. *Зміст навчання* – потреба в уведенні в програми навчання спеціальних розділів, яких не має у змісті освіти дітей із нормативним розвитком. Прикладами можуть слугувати такі розділи як просторове і соціально-побутове орієнтування для сліпих, сліпоглухих і дітей з інтелектуальними порушеннями ; корекційна робота з дітьми із затримкою психічного розвитку щодо формування механізмів свідомого регулювання власної поведінки та взаємодії з оточуючими

людьми; цілеспрямований розвиток емоційної і соціальної взаємодії у дітей з аутизмом і РАС та ін.

3. *Методи та засоби навчання* – потреба у побудові «обхідних шляхів», використанні специфічних методів і засобів навчання, у більш диференційованому, «покроковому» навчанні, ніж це зазвичай потрібно дітям з нормативним розвитком. Прикладом може слугувати використання дактилології та жестового мовлення під час навчання глухих, рельєфно-точкового шрифту Брайля під час навчання сліпих, значно раніше, ніж у нормі, навчання глухих дітей читання і письма, спеціальні методи навчання грамоті дітей з аутизмом тощо [18, с. 89].

4. *Організація навчання* – потреба в збільшенні варіативності форм організації навчання та його якісній індивідуалізації, в особливій просторовій, тимчасовій і смисловій організації освітнього середовища. Так, наприклад, діти з аутизмом потребують особливого структурування освітнього простору, який полегшує їм розуміння сенсу того, що відбувається, що дає їм можливість передбачити перебіг подій і планувати свою поведінку.

5. *Межі освітнього простору* – потреба в максимальному розширенні освітнього простору, вихід за межі освітнього закладу для формування життєвої компетенції та розвитку здатності застосовувати освоєні знання у повсякденні.

6. *Тривалість освіти* – потреба у безперервній освіті, яка враховує особливі потреби: впродовж усього життя з урахуванням змінених та ускладнених соціальних та освітніх завдань.

7. *Коло осіб, які беруть участь в освіті та їх взаємодія* – потреба у включенні сім'ї у процес реабілітації дитини засобами освіти та її особлива підготовка зусиллями спеціалістів; потреба в узгодженій участі кваліфікованих фахівців різного профілю (спеціальних психологів і педагогів, соціальних працівників, лікарів різних спеціальностей, нейро- та психофізіологів та ін.).

Поряд із загальними для всіх дітей з обмеженими можливостями здоров'я, виділяються особливі освітні потреби, специфічні для кожної категорії дітей, кожного вікового етапу, варіантів психічного розвитку, що спостерігаються в

кожній категорії, а також індивідуальні потреби, які визначаються унікальною історією життя, виховання та освіти дитини.

Діти з ООП є різномірною групою, яка включає різні категорії порушень, зокрема, такі як фізичні, сенсорні, інтелектуальні та емоційно-вольові. Кожна з цих категорій вимагає специфічних підходів і методів навчання, які враховують особливості сприйняття і взаємодії дитини з навколишнім світом [18, с. 90].

Для надання повноцінної допомоги дітям з ООП доцільним є раннє виявлення дефектів, порушень, які так чи інакше гальмують розвиток і навчання дитини. З іншого боку, недостатньо встановлення наявних проблем здоров'я у дітей, не менш важливим є виявлення причин і характеру хвороби, індивідуальних особливостей розвитку: особистісних, інтелектуальних, соціально-психологічних, фізичних. Дані відомості про дитину необхідні для визначення відповідної форми навчання з метою надання ефективної допомоги: педагогічної, психологічної, соціальної [7, с. 152].

Отже, поняттям «діти з особливими освітніми потребами» характеризують дітей або підлітків, у яких спостерігається вроджене чи набуте погіршення здоров'я і які зазнають при цьому труднощі у соціалізації, навчанні та самообслуговуванні. Ця категорія дітей потребує спеціальних умов, щосприятливо впливатимуть на їх адаптацію у навколишньому світі. Таким чином, в сучасному розумінні дитина з особливими освітніми потребами – це дитина, яка потребує спеціальних умов навчання і виховання для її максимально можливого розвитку, освіти та включення в культуру спільноти.

1.2. Сутність психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами

Трансформація підходів до навчання, виховання і розвитку дитини з особливими освітніми потребами спрямована на соціалізацію особистості, яка володіє навичками соціально-адаптивної поведінки в сучасних соціально-економічних умовах. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є інклюзивна

освіта, що забезпечує рівні права, доступність, можливість вибору відповідного освітнього маршруту для будь-якої дитини незалежно від її фізичних та інших можливостей. Основною умовою і складовою успішності інклюзії, на нашу думку, можна вважати створення системи психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП.

Аналіз сучасної наукової літератури з проблеми психолого-педагогічного супроводу [12; 19; 48] дозволяє зробити висновок про те, що у дослідників ще не склався єдиний методологічний підхід до визначення сутності цього процесу (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Зміст поняття «психолого-педагогічний супровід»

Дослідники	Поняття «психолого-педагогічний супровід»
Г.Соколова [48, с. 180]	Мультидисциплінарний метод, який забезпечується єдністю зусиль педагогів, психологів, соціальних і медичних працівників
Л. Міщик, Г. Шейко, А. Смик [12, с. 36]	Вся система діяльності спеціалістів
М. Скоромна[44, с. 276]	Загальний метод роботи
Н.Лещій [19, с. 55]	Один із напрямів і технологія професійної діяльності психолога та педагога освітнього закладу
О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Гладченко, С. Трикоз, Н. Ярмола та ін.[39, с. 21]	Гнучкий тривалий динамічний процес, який передбачає цілісну, організовану та системну діяльність фахівців «допомогаючих професій», спрямовану на створення умов для успішного функціонування учасників єдиного освітнього простору

Особливо зазначимо, що поняття «супровід» поширюється не тільки безпосередньо на дитину з особливими освітніми потребами, а й на всіх суб'єктів інклюзивного освітнього процесу – дітей класу, батьків, членів педагогічного колективу, які реалізують цей супровід. Процес супроводу в освітній системі розглядається, з одного боку, як метод, а з іншого – як система професійної діяльності фахівців різних галузей. У контексті методу супровід передбачає практичні дії зі створення таких умов, за яких учасники інклюзивного освітнього процесу взаємодіють у середовищі ЗЗСО, реалізуючи поставлені цілі й завдання. У системі професійної діяльності психолого-педагогічний супровід трактується як комплексна технологія психолого-педагогічної підтримки й допомоги дитині

та батькам з боку фахівців різного профілю, котрі працюють скоординовано задля розвитку, навчання, виховання й соціалізації осіб з особливими освітніми потребами [46, с. 164].

За визначенням О. Єрмоєнко, супровід – це система, у якій можна виділити форми роботи, спрямованість, предмет та об'єкт [10]. Тому педагогічний супровід має такі особливі характеристики: об'єднання мети психологічної та педагогічної допомоги; фокусування на особистості учня (реалізації потенційних можливостей, розкритті індивідуальних особливостей особистості); підтримка оптимально значущих якостей особистості; корекція вад розвитку; надання суб'єкту освітньої діяльності права самостійно здійснювати свій вибір і нести за нього відповідальність. З огляду на зазначене, дослідниця визначає таку мету педагогічного супроводу – підвищення психолого-педагогічної компетентності всіх учасників освітнього процесу, і при цьому наголошує на тому, що супровід розглядається як цілісна діяльність, командна взаємодія учителів, батьків, практичних психологів, соціальних педагогів, медпрацівників [10].

Досліджуючи сутність педагогічного супроводу школярів, О. Єрмоєнко доходить висновку, що він є складником організації освітнього середовища, і визначає його як систему професійної комплексної допомоги, якої потребують учасники освітнього процесу (учні, батьки, педагогічні працівники адміністрація освітніх установ), у створенні умов для повноцінного й гармонійного розвитку особистості з урахуванням сучасних підходів до розвитку, навчання та виховання [10].

Поняття «педагогічна підтримка» С. Миронова описує як «превентивну й оперативну допомогу дітям у вирішенні їхніх індивідуальних проблем, пов'язаних із фізичним і психічним здоров'ям, соціальним та економічним становищем, успішним просуванням у навчанні, у прийнятті шкільних правил; ефективною діловою й міжособистісною комунікацією; із життєвим, професійним, етичним вибором (самовизначенням)» [23, с. 10].

Під педагогічною підтримкою дітей в освіті, зазначає Л. Прохоренко, найчастіше розуміють допомогу учневі в скрутній ситуації з метою набуття ним навичок самостійності у вирішенні проблем, пізнання себе й уміння адекватно сприймати довколишній світ [35, с. 37].

Педагогічна підтримка, за твердженням К. Дмитрієнко, передбачає впровадження комплексу заходів (у тому числі відповідних форм, методів, засобів, змісту навчання), що створюють передумови для оволодіння дітьми з особливими освітніми потребами системою знань, умінь і навичок, застосування яких сприятиме подальшому розвитку особистості: підвищенню освітнього, кваліфікаційного рівнів, формуванню здатності до самостійної трудової діяльності, організації побуту, адекватного планування самостійного життя. При цьому поняття «педагогічна підтримка», на думку авторки, ґрунтується на визнанні її такою ж важливою частиною освітнього процесу, як навчання й виховання. Таке трактування педагогічної підтримки значною мірою є інноваційним, оскільки раніше вона не розглядалася як одна з освітніх підсистем [8, с. 78].

Психолого-педагогічна допомога – це система психологічних і педагогічних послуг, що надаються дитині з особливими освітніми потребами фахівцями освітньо-реабілітаційного центру, педагогічними працівниками освітніх закладів, установ системи охорони здоров'я, соціального захисту, громадських об'єднань тощо [14]. Метою педагогічної допомоги, на нашу думку, є сприяння формуванню в дітей з особливими освітніми потребами здатності до саморозвитку й саморегуляції в різних ситуаціях, що виникають у процесі їх життєвого становлення.

Поняття «психолого-педагогічний супровід» у Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» трактується як системна діяльність практичного психолога та корекційного педагога, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок,

успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум [34].

За визначенням І. Садової, психолого-педагогічний супровід – це система професійної діяльності педагога та психолога, що спрямована на створення умов для позитивного розвитку стосунків дітей і дорослих в освітній ситуації. При цьому завдання психолога – виявити проблему, а педагога – допомогти налагодити взаємодію дитини, що має проблеми розвитку, з усіма учасниками освітнього процесу [42, с. 30].

Для започаткованого дослідження значний інтерес викликає дослідження В. Кобильченко, І. Омельченко, предметом наукових розвідок яких є наукові аспекти психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Особливістю психолого-педагогічного супроводу, на думку авторів, є необхідність вирішення завдань особистісного розвитку й виховання школярів у складних умовах модернізації системи освіти, змін у її структурі та змісті. Зважаючи на це, основним завданням психолого-педагогічного супроводу є створення в освітньо-виховному закладі успішного процесу виховання, соціалізації дитини, її самореалізації, оскільки повноцінний розвиток особистості є гарантом суспільного благополуччя. За такого підходу, наголошують науковці, об'єктом психолого-педагогічного супроводу є освітньо-виховний процес, а предметом – ситуація особистісного розвитку й виховання дитини як система взаємин зі світом, з оточенням, дорослими, однолітками, із самим собою [14].

Не можна не погодитися й із твердженням науковців, що психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами – це завжди пролонгований, динамічний процес, цілісна діяльність психологічної служби освітнього закладу, яка складається з п'яти взаємопов'язаних компонентів:

- систематичний моніторинг медико-психологічного та психолого-педагогічного статусу дитини в динаміці її психічного розвитку;
- створення оптимальних соціально-психологічних умов щодо ефективного психічного розвитку дітей у соціумі;

- систематична психологічна допомога дітям з порушеннями психофізичного розвитку у вигляді консультування, психокорекції, психологічної підтримки;

- систематична психологічна допомога батькам дітей з проблемами в розвитку;

- організація життєдіяльності дітей з особливими потребами в соціумі з урахуванням їх психічних і фізичних можливостей.

Розглядаючи психолого-педагогічний супровід з позицій інтегративної парадигми, В. Кобильченко та І. Омельченко визначають його як інтегративну технологію, що містить у собі два ключові компоненти: педагогічну підтримку дитини на певному етапі її розвитку й психологічну допомогу їй та її найближчому оточенню (дорослим суб'єктам супроводу) у подоланні особистісних і міжособистісних проблем і труднощів, які виникають на цьому шляху [14]. Ми поділяємо таку позицію й вважаємо, що психолого-педагогічний супровід передбачає й педагогічну підтримку, і психолого-педагогічну допомогу школярам з порушеннями розвитку та їх батькам.

Психолого-педагогічний супровід учня з особливими освітніми потребами, відповідно до його індивідуальних потреб і можливостей, здійснюють учасники команди, створення і діяльність якої регулюється наказом Міністерства освіти і науки України за № 609 від 8 червня 2018 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми проблемами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». У цьому документі зазначено, що «до складу учасників команди супроводу належать:

- постійні учасники (директор; учителі; класний керівник; асистент учителя; соціальний педагог; практичний психолог; учитель-дефектолог; батьки дитини з ООП тощо);

- залучені фахівці (медичний працівник закладу освіти; асистент дитини; спеціалісти системи соціального захисту населення тощо)» [31].

На основі Закону України «Про освіту» [33], Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти [30], Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти [31] у табл. 1.3 систематизовано основні функції учасників команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Таблиця 1.3.

Функції учасників психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП*

Учасники	Функції
<i>Адміністрація закладу освіти</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формування складу команди супроводу. 2. Призначення відповідальної особи щодо координації розроблення ІПР. 3. Організація роботи команди супроводу. 4. Контроль за виконанням висновку ІРЦ. 5. Залучення фахівців (у т.ч. фахівців ІРЦ) для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП. 6. Контроль за виконанням учасниками команди супроводу своїх функцій. 7. Розроблення з учасниками команди індивідуального навчального плану дитини. 8. Залучення батьків дитини з ООП до розроблення й погодження ІПР. 9. Оцінка діяльності педагогічних працівників, залучених до реалізації ІПР. 10. Моніторинг виконання ІПР.
<i>Практичний психолог</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення та моніторинг психічного розвитку дитини з ООП. 2. Психологічний супровід дитини з ООП. 3. Надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР. 4. Надання рекомендацій, консультацій та методичної допомоги педпрацівникам. 5. Консультативна робота з батьками дитини з ООП. 6. Просвітницька робота щодо формування психологічної готовності учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі.
<i>Соціальний педагог</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків. 2. Виявлення соціальних проблем, які потребують негайного розв'язання. 3. Вивчення соціальних умов розвитку дитини з ООП. 4. Соціалізація дитини з ООП, адаптація її в новому колективі. 5. Надання рекомендацій щодо шляхів ефективної інтеграції дитини в колектив. 6. Захист прав дитини з ООП за відповідним дорученням.
<i>Вчителі-дефектологи</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР. 2. Моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини згідно з ІПР. 3. Надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо реалізації корекційно-розвиткових цілей, визначених в ІПР, застосування певних адаптацій (модифікацій). 4. Консультативна робота з батьками дитини з ООП.
<i>Вчителі початкових класів</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення освітнього процесу дитини з урахуванням особливостей її розвитку. 2. Підготовка інформації для учасників засідання команди супроводу про дитину. 3. Участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП. 4. Розробка індивідуальної навчальної програми в закладі загальної середньої освіти. 5. Визначення рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР. 6. Створення належного мікроклімату у шкільному колективі. 7. Надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми дитиною.

Асистент учителя	1. Спостереження за дитиною, участь в організації освітнього процесу дитини з ООП, у розробці ІПР, у підготовці індивідуальної навчальної програми. 2. Адаптація освітнього середовища, навчальних матеріалів щодо розвитку дитини. 3. Надання інформації батькам, педпрацівникам щодо особливостей розвитку дитини.
Батьки дитини	1. Доведення інформації про дитину (стиль, спосіб навчання, успіхи, труднощі у виконанні домашніх завдань). 2. Задіяність у роботі команди супроводу, в т.ч. залучення до складання ІПР. 3. Створення належних якісних умов для навчання, виховання й розвитку дитини.
Медичний працівник	1. Інформування учасників команди супроводу про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості. 2. За необхідності – збір додаткової інформації від батьків, закладу охорони здоров'я щодо фізичного стану дитини.

*Побудовано за [30; 31; 33]

Свою діяльність фахівці служби супроводу здійснюють на основі рекомендацій психолого-медико-педагогічних комісій (ПМПК), які підлягають обов'язковому обліку під час створення спеціальних умов освіти для дитини з ООП. Концептуальними орієнтирами супроводу є не тільки подолання неуспішності в навчанні, скільки вирішення проблем соціальної адаптації учнів з ООП, а також комплексне, гнучке та оперативне вирішення проблем, які виникають у процесі інклюзивного навчання дитини з ООП.

На сьогодні фахівці, І. Гладченко, І. Сухіна, Н. Ярмола, виділяють два основні напрямки психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП: 1) актуальний, орієнтований на вирішення наявних труднощів, 2) перспективний, орієнтоване на профілактику відхилень у навчанні та розвитку [39, с. 49].

Таким чином, психолого-педагогічний супровід дітей з ООП – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу, яка включає створення необхідних умов для підтримки й допомоги їх особистісного розвитку шляхом надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг. Цей складний багаторівневий динамічний процес ґрунтується на тісній взаємодії фахівців різних профілів, педагогів та сім'ї «особливої» дитини. Супровід як система діяльності колективу освітнього закладу, спрямована на надання превентивної та оперативної допомоги дітям з ООП у вирішенні їх індивідуальних проблем, пов'язаних з: фізичним і психічним здоров'ям;

успішним просуванням у навчанні, вихованні та розвитку; ефективною міжособистісною комунікацією; життєвим і професійним самовизначенням.

1.3. Лінії взаємодії та етапи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами

Система психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами включає роботу психологів, дефектологів, адміністративних і педагогічних працівників, медичних фахівців, самих дітей та їх батьків (законних представників). Цей міждисциплінарний феномен за своїм змістом є комплексним і включає два види професійної діяльності, а саме: психологічний і педагогічний супровід [37, с. 12].

Розкриємо особливості кожного виду супроводу для глибшого розуміння їх педагогічної цінності. Так, психологічний супровід слід розуміти як комплекс взаємопов'язаних заходів, що здійснюються з метою створення оптимальних соціально-психологічних умов забезпечення повноцінного розвитку особистості в певній ситуації соціальної взаємодії. Метою психологічного супроводу є оптимізація соціально-психологічної адаптації учнів, результатом якої стане ефективна взаємодія з колективом однолітків та успішне здійснення навчальної діяльності [36, с. 41].

Сутність соціально-психологічної адаптації особистості до умов освітньої діяльності, на думку Н. Олійникової, Л. Дудченко, полягає в тому, що це двостороння взаємодія між особистістю та колективом, яка опосередкована спільною навчальною та позаурочною діяльністю, результатом якої є адаптованість особистості та прийняття колективом нового члена [25, с. 63].

Адаптованість відображає рівень і зміст фактичних досягнень того, хто навчається у взаємодії із соціальним середовищем; визначає адекватну умовам середовища поведінку, її взаємодію з колективом та успішну навчальну діяльність без значної нервово-психічної напруги. Досягається рівень адаптованості через усвідомленість свого Я, довільність вибору

прийняття/неприйняття вимог та норм групи, активність у саморозкритті, формування позитивних відносин із соціальним оточенням. Критеріями адаптованості особистості учня слід вважати [35, с. 41]:

а) суб'єктивні – задоволеність своїм становищем, відчуття приналежності до групи та відчуття емоційного й фізичного комфорту;

б) об'єктивні – стабільний функціональний стан організму дитини, розвиненість психічних, прояв активності у діяльності та її результативність.

Для досягнення цілей супроводу науковці, О. Чеботарьова, Г. Блеч, С. Трикоз, виділяють такі завдання [39, с. 24]:

– спонукання позитивної активності особистості, спрямованої подолання психологічних бар'єрів;

– створення сприятливих умов особистісного зростання;

– формування сталої групової ідентичності;

– формування психологічної готовності та стійкості до виконання завдань освітньої діяльності.

Завдання педагога-психолога у межах реалізації психологічного супроводу мають конкретніший зміст [22, с. 185]:

1) раннє виявлення доклінічних проявів як чинників ризику виникнення нервово-психічних розладів (тривожність, зниження працездатності, страхи тощо);

2) встановлення психологічної структури дефекту: виявлення вторинних порушень, їх причини, аналіз відношень між первинними та вторинними дефектами;

3) визначення зони найближчого (актуального) розвитку: що не вміє сам, але чого може навчитися за допомогою дорослого;

4) здійснення профілактичної та корекційно-розвивальної роботи;

5) розвиток внутрішньо-групових зв'язків: дитина з ООП – однолітки, педагоги.

Водночас під час реалізації цих завдань, І. Білецька, О. Набоченко та ін., вважають за необхідне враховувати певні умови: узгодженість заходів супроводу

з навчальним планом та розпорядком дня школи, єдність дій адміністративних і педагогічних працівників, психолога, батьків у процесі реалізації завдань супроводу, а також наявність системи наставництва (кураторства) в освітньому закладі. Під час організації та реалізації системи психологічного супроводу також варто враховувати низку чинників, які сприяють вирішенню завдань супроводу: здоровий морально-психологічний клімат шкільних колективів; готовність класних керівників та педагогів до співпраці з дітьми на користь реалізації завдань психологічного супроводу; оптимальний режим урочної та позаурочної діяльності [40]. Таким чином, система психологічного супроводу є комплексом організаційно-методичних, психодіагностичних, корекційно-розвивальних, психопрофілактичних і консультативних заходів, спрямованих на розвиток адаптованості особистості учня.

Результати динаміки розвитку дитини аналізують та систематизують за допомогою карти індивідуального розвитку. Педагог-психолог школи, перебуваючи у просторі освітнього закладу, безпосередньо взаємодіє з учителями-предметниками та адміністративними працівниками, з дітьми та їх батьками. Відтак, реалізація заходів психологічного супроводу неодмінно перетинається із завданнями педагогічного супроводу учнів.

Під педагогічним супроводом розуміється система функцій педагога, спрямованих на створення умов ефективного розвитку особистості учнів, отримання оперативного зворотного зв'язку про особистісну динаміку й надання індивідуалізованої допомоги учням, які відчують навчальні труднощі особистісного характеру. Ці труднощі проявляються у стійких негативних емоційних переживаннях, що зумовлює складнощі та деформації розвитку особистості учнів з ООП [10].

Аналіз праць Г. Соколової, Ю. Кравець, вказує на те, що завдання педагога в контексті педагогічного супроводу полягає в тому, щоб точно вловлювати емоційно насичені та ціннісно значущі, переломні події шкільного життя учня та своєчасно надавати ненав'язливу допомогу в усвідомленні ним власних проблем,

виборів та соціальних наслідків прийнятих рішень, способів самореалізації, шляхів самовизначення [49, с. 182].

Основні лінії взаємодії психологічного та педагогічного супроводу нами відображено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Лінії взаємодії психологічного та педагогічного супроводу дітей з ООП*

Етапи супроводу	Категорія учнів	Категорія педагогічних працівників	Зміст діяльності
Педагогічний супровід			
Етап педагогічної діагностики	Всі учні	Класні керівники, педагоги-предметники	Зміна освітньої діяльності відповідно до умов особистісного розвитку Розробка та адаптація до освітньо-виховного процесу методів педагогічної діагностики Впровадження розроблених методів в освітній діяльності. Реалізація методів діагностики та збір даних. Осмилення результатів діагностики та формулювання висновків
Етап активної педагогічної допомоги	Діти, які мають стійкі емоційні переживання	Класні керівники, педагоги-предметники, психологи	Допомога дитині в осмиленні проблеми. Допомога у поданні бажаних переживань та зовнішніх умов. Допомога у розробці плану програми досягнень. Допомога у реалізації програми
Психологічний супровід			
Етап комплексної корекції	Діти групи ризику	Психологи, вчителі-дефектологи, соціальні педагоги	Діагностика та корекція

*Побудовано за[9]

Ці лінії взаємодії розглядаються з позицій учасників таким чином:

– психологи розробляють і безпосередньо реалізують окремі технологічні складові педагогічного супроводу особистісного розвитку учня, надають допомогу;

– педагоги безпосередньо беруть участь у роботі психологічного супроводу як виконавці рекомендацій психолога та рішень ПМПК [9, с. 42].

Головні етапи психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, на думку Т. Скрипник, К. Бірюкової та ін., є цілісною системою [45, с. 26].

1 етап – діагностичний, передбачає аналіз та оцінку:

- складу дітей, які надійшли до школи та потребують організації спеціальних освітніх умов та складання індивідуального освітнього маршруту;
- особливих освітніх потреб з урахуванням рекомендацій ПМПК та змісту індивідуальної програми реабілітації;
- індивідуальних особливостей розвитку, адаптаційних потенціалів, мотивів.

2 етап – пошуково-варіативний, що передбачає:

- міждисциплінарне обговорення: розробляються та деталізуються окремі компоненти супроводу дитини спеціалістами освітнього закладу;
- докладні розробки кожного педагога щодо реалізації освітніх програм;
- розробку адаптованої освітньої програми та комплекс заходів психолого-педагогічного супроводу.

3 етап – практико-дієвий, включає:

- реальні дії учасників освітньої діяльності;
- відстеження результатів та своєчасне коригування планів індивідуального супроводу з урахуванням змін у розвитку дитини;
- динаміка взаємовідносин всіх суб'єктів освітньої діяльності, зміна поведінкової стратегії оточуючих та дитини за допомогою різних психолого-педагогічних технік і методик.

4 етап – аналітичний, під час якого здійснюється:

- аналіз ефективності діяльності окремих спеціалістів, які здійснюють супровід дитини;
- оцінка результатів адаптації та соціалізації;
- підготовка рекомендацій усім учасникам освітньої діяльності;
- коригування планів індивідуального супроводу [45, с. 27].

Одним з найважливіших етапів психолого-педагогічного супроводу, який визначає стратегію супроводу, тактику та напрямки роботи кожного учасника супроводу, є діагностичний.

Першорядними діагностичними завданнями, які вирішує психолог під час проведення обстеження дитини з ООП є наступні:

- 1) виявлення структури дефекту, причин та механізмів спостережуваних феноменів актуального розвитку дитини для постановки (уточнення) психологічного діагнозу;
- 2) оцінка рівня та особливостей розвитку дитини, її поведінки, критичності, адекватності у певній ситуації розвитку;
- 3) оцінка розвитку комунікативної, регуляторної, когнітивної та емоційно-афективної сфер відповідно до віку дитини;
- 4) оцінка ресурсних можливостей дитини: працездатність та темп діяльності;
- 5) оцінка можливостей соціально-психологічної адаптації;
- 6) визначення рекомендацій щодо програми індивідуального психолого-педагогічного супроводу дитини у структурі адаптованої основної освітньої програми [24, с. 380].

До об'єктивних методів психодіагностики, які дозволяють отримати важливу діагностичну інформацію, відносять спостереження. Спостереження як цілеспрямоване сприйняття досліджуваного суб'єкта освітньої діяльності через реєстрацію його сутнісних ознак за необхідними критеріями та показниками сприяє формуванню цілісного уявлення про особистість дитини.

При складанні висновку вносяться зміни, які уточнюють і доповнюють висновки ПМПК, відзначаються та деталізуються індивідуальні особливості розвитку учня (поведінкові, комунікативні, навчально-пізнавальні), а також описуються його резервні можливості в навчанні та соціалізації. На підставі висновку психолога розробляються психолого-педагогічні рекомендації щодо організації індивідуальної корекційно-розвивальної роботи в рамках адаптованої основної освітньої програми. У підсумковій частині висновку визначаються

терміни контролю за станом та розвитком дитини, а також повторного проведення психодіагностичного обстеження. Саме висновок педагога-психолога за результатами психодіагностичного обстеження визначає всю корекційно-розвивальну роботу, психопрофілактику учасників освітньої діяльності, уточнює зміст адаптованої основної освітньої програми, а також ефективність реалізації індивідуальної програми реабілітації.

Наявність прогнозу подальшого розвитку дитини є важливим і відповідальним моментом висновку, який дозволяє своєчасно та кваліфіковано реагувати на ситуативні зміни в стані дитини під час навчання [55, с. 287].

Таким чином, психолого-педагогічний супровід дітей з ООП характеризує та сприяє визначенню таких ситуацій як: своєчасне виявлення дітей з труднощами навчання, зумовленими можливостями здоров'я; створення умов, які сприяють освоєнню дітьми основної загальноосвітньої програми; здійснення індивідуально орієнтованої психологічної, медико-соціальної та педагогічної допомоги дітям з урахуванням особливостей психофізичного розвитку та їх індивідуальних можливостей; реалізація системи заходів щодо соціальної адаптації та формування здорового способу життя; надання консультативної та методичної допомоги педагогічним працівникам, батькам (законним представникам) дітей з різних питань.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

2.1. Аналіз організаційної діяльності психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в комунальній установі інклюзивно-ресурсного центру Ківерцівської міської ради

Перед тим як перейти до безпосереднього аналізу організації діяльності інклюзивно-ресурсного центру Ківерцівської міської ради, визначимося з трактуванням понять «ресурс» та «ресурсний центр».

Так, «Великий тлумачний словник сучасної української мови» дає таке визначення: «Ресурс (від франц. Ressource – допоміжний засіб) – запас або джерело чогось, можливість для здійснення чогось, засіб, що дозволяє за допомогою певних перетворень отримати бажаний результат» [4].

У Примірному положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, інклюзивно-ресурсний центр визначається як установа, створена для забезпечення права дітей з ООП на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти. ІРЦ проводить комплексну оцінку розвитку дитини, надає психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові послуги та здійснює системний супровід, забезпечуючи концентрацію ресурсів певного виду, у тому числі людських (кваліфікованих фахівців, компетентних у вирішенні завдань навчання, виховання, соціальної адаптації та інтеграції у суспільстві учнів із ООП) та матеріальних ресурсів (засобів навчання та обладнання, інформаційно-комунікаційних технологій, методичної літератури). Матеріальні, організаційні та кадрові ресурси покликані забезпечити ефективну організацію підвищення компетентності працівників, які реалізують інклюзивну практику [28].

В умовах режиму воєнного стану інклюзивно-ресурсний центр (далі – ІРЦ, Центр) основні ресурси спрямовано на забезпечення психолого-педагогічного супроводу осіб з ООП, допомагаючи дітям реалізувати право на якісну освіту в громадах. Пріоритетом установи залишається створення безбар'єрного освітнього простору, де кожна дитина з ООП отримує фахову допомогу для успішного навчання та соціалізації разом з однолітками у закладах дошкільної та загальної середньої освіти [26].

Діяльність Центру регламентується Конституцією України, Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», Положенням про інклюзивно-ресурсний центр, Статутом установи, а також розпорядженнями Ківерцівської міської ради. Приміщення Центру повністю відповідає державним будівельним нормам щодо доступності та інклюзивності.

В установі забезпечено належний рівень оснащення: облаштовано сучасні кабінети з профільним меблюванням, обладнанням для лікувальної фізкультури та масажу, інтерактивними корекційно-розвитковими засобами, дидактичними матеріалами та комп'ютерною технікою. Матеріальна база регулярно оновлюється для забезпечення ефективного процесу супроводу дітей [27].

Відповідно до договорів про співпрацю від 01.01.2025 р. з Олицькою міською та Цуманською селищними радами, Центр здійснює фахове обслуговування дітей віком від 0 до 18 років на території цих громад (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Розподіл дитячого населення на території обслуговування

Вікова категорія	Кількість осіб
1. Діти раннього та дошкільного віку (0–5 років)	3 719
2. Діти шкільного віку (6–18 років)	8 822
3. Загальна кількість	12 541

Організаційна діяльність Центру спрямована на забезпечення безперервного надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових

послуг дітям з ООП і налагодження ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу та супроводу інклюзивного навчання у закладах освіти.

Стратегічне управління комунальної установи «інклюзивно-ресурсний центр» Ківерцівської міської ради здійснюється робочою групою, створеною з метою розробки та реалізації міжвідомчих планів дій щодо надання комплексної допомоги дітям з ООП та сім'ям, які їх виховують (рис.2.1).

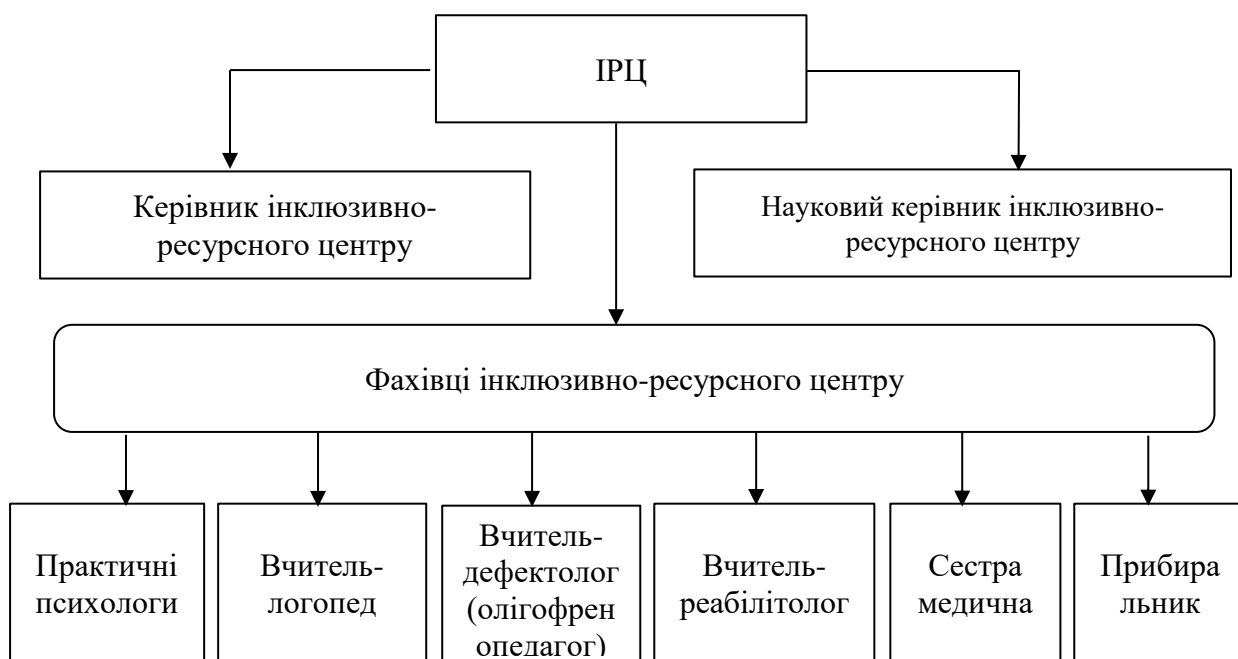

Рисунок 2.1. Управління та структура Центру

Завдання робочої групи – визначення ключових напрямів діяльності інклюзивно-ресурсного центру та комплексу заходів, які ним реалізуються. Оперативне управління інклюзивно-ресурсного центру здійснює його керівник.

Важливим напрямом організаційної роботи стало розширення мережі професійної співпраці, що дозволило забезпечити територіальну доступність послуг ІРЦ для мешканців сусідніх громад та вихованців закладів дошкільної освіти (ЗДО). Партнерська мережа Центру включає: 1. Територіальні громади: Олицька міська та Цуманська селищна ради (надання послуг на міжмуніципальній основі). 2. Заклади дошкільної освіти Ківерцівської громади: Словатицький та Журавичівський ЗДО; ЗДО № 2 та № 3 м. Ківерці.

Така взаємодія забезпечує комплексний підхід до раннього виявлення та своєчасного надання фахової допомоги дітям з особливими освітніми потребами безпосередньо у закладах освіти за місцем проживання[26].

Робота інклюзивно-ресурсного центру спрямована на проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи (у тому числі повторної) та забезпечення системного кваліфікованого супроводу дітей з ООП.

Забезпечення публічності та вільного доступу до інформації відбувається завдяки активному функціонуванню цифрових платформ установи: Офіційний вебсайт(<https://irckivertsi.pp.ua/>): містить вичерпні відомості у структурованих розділах («Нормативні документи», «Рівні підтримки», «Первинний прийом» тощо). Соціальні мережі: оперативне інформування громади здійснюється через спільноту у Facebook (покликання) та спеціальну сторінку Центру на офіційному сайті Ківерцівської міської ради [26].

Головним напрямом роботи фахівців (консультантів) ІРЦ є проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини. Метою оцінки є визначення особливих освітніх потреб, виявлення сильних і слабких сторін розвитку, а також розробка рекомендацій щодо індивідуальної траєкторії навчання і необхідних рівнів підтримки в освітньому середовищі особи з ООП.

За результатами проведення комплексної оцінки у 2025 році фахівцями ІРЦ проведено діагностику 159 осіб, за результатами якої сформовано відповідні висновки в автоматизованій системі «Україна. Інклюзія» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Результати проведення комплексної оцінки

Висновки	Кількість осіб
<i>1. Статистичні показники проведення КО:</i>	
Первинна оцінка (постановка на облік)	77 осіб
Повторна оцінка (моніторинг динаміки:	79 осіб
<i>2. Результати діагностики:</i>	
Підтверджено наявність ООП	151 особа
ООП не виявлено	8 осіб
Знято з обліку (у зв'язку з позитивною динамікою та відсутністю труднощів)	6 осіб

Відповідно до встановлених категорій (типів) освітніх труднощів[29], результати 151 особи розподілилися наступним чином (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Розподіл осіб з ООП за категоріями труднощів та рівнями підтримки

Категорія труднощів	Кількість осіб	Рівні підтримки (1–5)
1. Інтелектуальні	74	1 р. – 3 ос.; 2 р. – 9 ос.; 3 р. – 25 ос.; 4 р. – 30 ос.; 5 р. – 7 ос.
2. Мовленнєві	44	1 р. – 6 ос.; 2 р. – 9 ос.; 3 р. – 27 ос.; 4 р. – 2 ос.
3. Навчальні	17	1 р. – 5 ос.; 2 р. – 4 ос.; 3 р. – 8 ос.
4. Соціоадаптаційні	8	1 р. – 1 ос.; 2 р. – 1 ос.; 3 р. – 4 ос.; 4 р. – 1 ос.; 5 р. – 1 ос.
5. Функціональні (сенсорні)	5	1 р. – 1 ос. (зір); 2 р. – 2 ос. (зір/слух); 3 р. – 1 ос.; 4 р. – 1 ос.
6. Фізичні	3	1 р. – 1 ос.; 2 р. – 1 ос.; 3 р. – 1 ос.

Загальний контингент дітей з ООП на обліку Центру становить 755 осіб. Найбільшу питому вагу мають діти з тяжкими порушеннями мовлення (255), порушеннями інтелектуального розвитку (176) та затримкою психічного розвитку (145) [27].

Для забезпечення об'єктивності та високої точності результатів, фахівці (консультанти) ІРЦ (практичні психологи) використовують сертифіковані світові методики. Так, у 2025 році більше 80 осіб пройшли обстеження за світовими методиками(рис. 2.2) [25]:

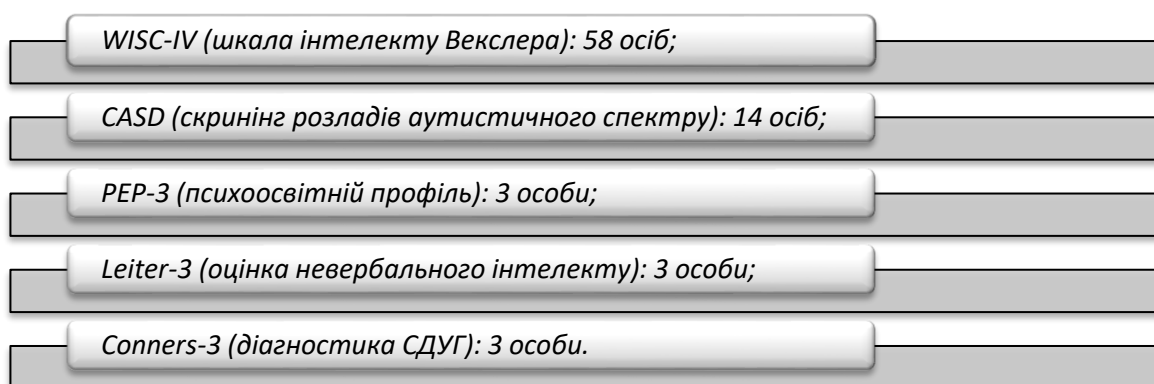

Рисунок 2.2. Сертифіковані світові методики

Також у 2025 році впроваджено цифрову форму зворотного зв'язку для батьків. Цей інструмент дозволив реалізувати принцип дитиноцентризму через моніторинг задоволеності послугами в режимі реального часу.

Впродовж січня-лютого 2025 року фахівці Центру провели моніторинг динаміки розвитку особи з ООП у 25 закладах освіти Ківерцівської, Олицької та Цуманської громад. Аналіз результатів (обговорений на нараді 28.04.2025 р.) засвідчив [27]: 1) позитивну динаміку розвитку осіб з ООП; 2) належний рівень ведення документації КППС; 3) необхідність посилення глибини адаптації навчальних матеріалів, підходів і методів викладання та впровадження гнучких систем оцінювання.

Фахівці (консультанти) ІРЦ продовжують здійснювати системний супровід інклюзивного навчання, забезпечуючи тісну взаємодію з педагогами ЗО для раннього виявлення труднощів у дітей.

Варто зазначити, що одним з пріоритетних завдань діяльності Центру є забезпечення кваліфікованого супроводу дітей раннього та дошкільного віку, які не відвідують заклади дошкільної освіти, а також учнів, які здобувають освіту за формою педагогічного патронажу.

Впродовж 2025 року фахівцями (консультантами) ІРЦ було проведено 1 451 корекційно-розвиткове заняття. Ключовими інструментами та методиками, що застосовувалися у роботі стали (табл. 2.5):

Таблиця 2.5

Інструменти та методики, які застосовувалися у роботі

Методи	Форми
1. Терапевтичні методи	елементи кінезіотерапії, нейрогімнастики та Монтессорі-терапії для розвитку сенсомоторних, інтелектуальних навичок.
2. Арт-терапевтичний блок	ізотерапія, казкотерапія, музикотерапія, пісочна та ігрова терапія, пластилінографія терапія.
3. Психоемоційне розвантаження	вправи з психогімнастики, дидактичні та сенсорні ігри для стабілізації емоційного стану дитини.
4. Сенсорна інтеграція	використання стимулюючого обладнання (обтяжені вироби, сенсорні доріжки, балансири) та спеціальних вправ для впорядкування сенсорних систем, подолання тактильної чи вестибулярної чутливості та покращення сприйняття власного тіла у просторі.

Процес корекції та розвитку психофізичних функцій базувався на комплексному підході й використанні сучасних доказових методик.

Важливою складовою діяльності Центру є сприяння соціальній інтеграції вихованців через творчу активність та участь у культурно-просвітницьких заходах, основними з яких у 2025 році стали [27]:

1. Вернісажі творчих робіт: організовані до Міжнародного дня людей з інвалідністю, пасхальних свят, Днів осені тощо.

2. Творча майстерня «Ой, хто, хто Миколая любить»: захід проведений для дітей з ООП та їх батьків. Програма майстерні включала: спільне виготовлення тематичних виробів; вивчення українських обрядових пісень; розвиток ритмічного сприйняття через супровід музичними інструментами.

3. Проект «Допоможемо птахам взимку».

Залучення батьків до таких заходів дозволяє зміцнити родинні зв'язки та створити позитивне терапевтичне середовище для розвитку дитини.

Одним із першорядних статутних завдань Центру є безпосередня участь його фахівців у роботі Команд психолого-педагогічного супроводу безпосередньо у закладах освіти. Це забезпечує єдність підходів до навчання та розвитку кожної особи з ООП.

Наприклад, впродовж 2025 року фахівці (консультанти) ІРЦ забезпечили фахову участь у 170 засіданнях КППС. Територіальний розподіл залученості виглядає наступним чином: Цуманська ТГ; Ківерцівська ТГ; Олицька ТГ.

Важливим аспектом методичної підтримки стала безпосередня допомога у складанні індивідуальних програм розвитку. Особливу увагу було приділено закладам освіти, де спостерігається найбільша концентрація інклюзивних класів/груп, зокрема: Ківерцівським гімназіям №1, №2, №5, ліцеям №3, №4; гімназіям сіл Омельне, Сокиричі, Муравище; Озерському, Дернівському, Цуманському, Липненському, Карпилівському, Башликівському ліцеям, а також Залісочівській та Личанівській гімназіям.

Станом на квітень 2026 року на території обслуговування Центру 195 осіб з ООП охоплені інклюзивним навчанням, ще 33 особи здобувають освіту за формою педагогічного патронажу (індивідуальне навчання) [26] (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Розподіл інклюзивних груп та класів за громадами

Назва громади	Кількість дітей у ЗДО	Кількість інклюзивних груп	Кількість учнів у ЗЗСО	Кількість інклюзивних класів
Ківерцівська	23	15	55	55
Цуманська	17	11	47	42
Олицька	3	3	40	28
Всього	43	30	152	125

Провідним напрямом практичної діяльності фахівців (консультантів) ІРЦ стало надання методичної допомоги в оформленні та змістовному наповненні індивідуальних програм розвитку. Фахівці (консультанти) ІРЦ забезпечили фаховий супровід та долучилися до складання ІПР закладах освіти Ківерцівської, Олицької та Цуманської громад.

Робота фахівців Центру в межах консультативної підтримки була спрямована на:

1. Адаптацію та модифікацію навчальних програм відповідно до потенційних можливостей учнів.
2. Надання методичних рекомендацій педагогам щодо особливостей організації освітнього простору та використання допоміжних засобів навчання.
3. Консультування батьків щодо забезпечення наступності між корекційно-розвитковими заняттями в Центрі та освітнім процесом у школі/садку [26].

Інформаційно-просвітницька робота Центру спрямована на професійну підтримку педагогів, підвищення компетентності батьків та формування інклюзивної культури у суспільстві. Фахівцями ІРЦ організовуються та

проводяться заходи, орієнтовані на актуальні запити освітнього простору. Наприклад:

1. Для психологічної служби: семінар-практикум «Позитивне управління поведінкою при соціоадаптаційних труднощах дитини» (роль шкільного психолога у супроводі).

2. Для закладів дошкільної освіти: круглий стіл «Організація інклюзивного навчання у ЗДО» (методичний інструментарій для вихователів).

3. Для фахівців фізичного виховання: семінар-практикум «Подолання моторних та фізичних труднощів особи з ООП».

4. Спеціалізовані заходи: семінар-воркшоп «Розвиваючі можливості дерев'яної іграшки як засобу корекції для дітей з ООП» для вчителів-логопедів та вчителів-дефектологів трьох громад.

5. Цифрові платформи взаємодії: проведено онлайн-наради за результатами моніторингу розвитку дітей та інформаційно-методичну нараду щодо особливостей організації інклюзивного навчання у 2025/2026 н.р. [27]

Консультативна діяльність фахівців (консультантів) ІРЦ спрямована на методичну підтримку педагогічних працівників та психолого-педагогічний супровід родин, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. Системна консультативна робота дозволила забезпечити єдиний вектор взаємодії між родиною, закладом освіти та ІРЦ, що є критично важливим для успішної соціалізації та навчання осіб з ООП.

Для надання якісних послуг, що відповідають сучасним вимогам, фахівці (консультанти) ІРЦ та директор Центру систематично підвищують свій професійний рівень. Навчання здійснюється за різними формами (очною, дистанційною, онлайн) на базі провідних освітніх закладів і наукових інституцій [26].

Отже, аналіз діяльності інклюзивно-ресурсного центру Ківерцівської міської ради свідчить про позитивну динаміку розвитку установи, зміцнення партнерства з громадами та результативність психолого-педагогічного

супроводу. Попри складні умови воєнного стану, Центр забезпечує виконання ключових показників та розширює спектр надання фахової допомоги.

2.2. Вивчення рівнів розвитку дітей з особливими освітніми потребами

З метою визначення актуального стану сформованості пізнавальної, емоційно-вольової та соціальної сфер дітей з особливими освітніми потребами було проведено діагностичне дослідження рівнів їх розвитку. Вивчення індивідуальних особливостей дітей дало можливість комплексно оцінити їх освітні потреби, виявити труднощі у навчальній діяльності та визначити основні напрями подальшої корекційно-розвиткової роботи.

Базою емпіричного дослідження було обрано Ківерцівську гімназію № 2. Вибірку сформовано з дітей з ООП (2 клас), які навчаються в інклюзивних класах, у кількості 5 осіб.

Мета діагностичного етапу полягала визначенні рівня сформованості пізнавальної, емоційно-вольової та соціальної сфер дитини з ООП для подальшого планування корекційно-розвиткової роботи.

Основними завданнями діагностичного етапу стали: 1) визначення рівня розвитку уваги; 2) дослідження пам'яті; 3) оцінювання мислення; 4) вивчення мовленнєвого розвитку; 5) визначення емоційного стану; 6) дослідження комунікативних навичок; 7) оцінювання рівня дрібної моторики; 8) аналіз навчальної діяльності.

Діагностика проводилася індивідуально з кожною дитиною за допомогою комплексу психолого-педагогічних методик, які були спрямовані на всебічне вивчення основних сфер розвитку молодших школярів з особливими освітніми потребами. Для кожної сфери було підібрано відповідну методику, що дало можливість комплексно оцінити актуальний рівень розвитку дітей. Детальний опис використаних методик подано у додатку А.

Під час проведення діагностичного обстеження особлива увага приділялася створенню доброзичливої атмосфери, підтриманню емоційного

комфорту дітей та врахуванню їх індивідуальних особливостей. Отримані результати фіксувалися у відповідних протоколах дослідження та оцінювалися за визначеною системою балів.

Обраний комплекс психолого-педагогічних методик дозволив всебічно дослідити рівні розвитку дітей з особливими освітніми потребами та визначити основні напрями подальшої корекційно-розвиткової роботи.

Отримані результати дослідження нами узагальнено та представлено у табл. 2.6. За результатами проведеної діагностики нами встановлено, що загальна кількість балів у дітей коливалася від 8 до 13, що свідчить про різний рівень сформованості досліджуваних сфер розвитку.

Таблиця 2.6

Результати діагностики дітей початкових класів з ООП

№ з/п	Увага	Пам'ять	Мислення	Мовлення	Емоційна сфера	Комунікація	Моторика	Всього балів
1	1	2	1	2	1	1	2	10
2	2	2	2	2	1	2	2	13
3	1	1	1	2	1	1	1	8
4	2	2	1	2	2	2	2	13
5	17	29	16	19	16	17	29	9

Відповідно до визначених критеріїв оцінювання нами було встановлено рівні розвитку дітей початкових класів з ООП (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Рівні розвитку дітей початкових класів з ООП

Діти	Сума балів	Рівень розвитку
1	10	Низький
2	13	Середній
3	8	Низький
4	13	Середній
5	9	Низький

Зокрема, середній рівень розвитку виявлено у двох дітей, що становить 40 % вибірки. Ці учні продемонстрували відносно кращі показники розвитку

пам'яті, мовлення та навчальної діяльності, однак потребували підтримки у розвитку емоційної регуляції та комунікативних умінь.

Низький рівень розвитку було зафіксовано у трьох дітей, що становить 60 % досліджуваної групи. Для цих учнів характерними були труднощі у концентрації уваги, недостатній рівень розвитку мислення, емоційної стійкості та навичок соціальної взаємодії. Також спостерігалися труднощі у виконанні навчальних завдань без додаткової допомоги дорослого.

Високого рівня розвитку серед досліджуваних дітей виявлено не було.

Узагальнені результати дослідження нами представлено у вигляді діаграми (рис. 2.2), що дало можливість наочно продемонструвати співвідношення рівнів розвитку дітей з особливими освітніми потребами у групі.

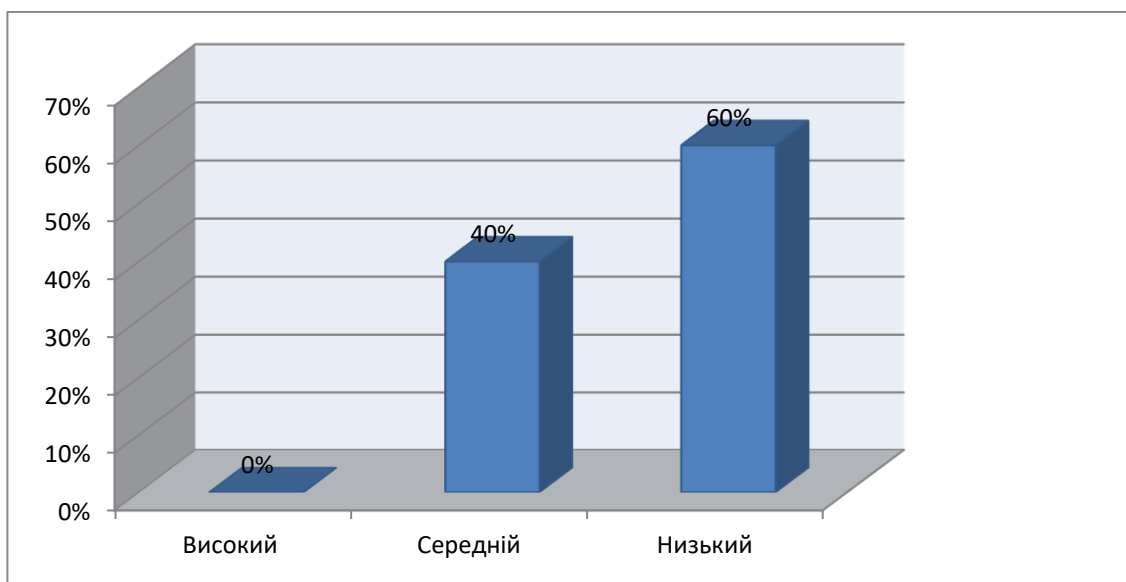

Рисунок 2.2. Узагальнені результати рівнів розвитку у групі в %

Аналіз результатів діагностики за балами отриманими окремо за кожною методикою дозволив більш детально визначити особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами та встановити сфери, які потребують найбільшої психолого-педагогічної підтримки.

Отримані результати особливостей розвитку дітей з ООП за балами нами представлено у вигляді діаграми (рис. 2.3).

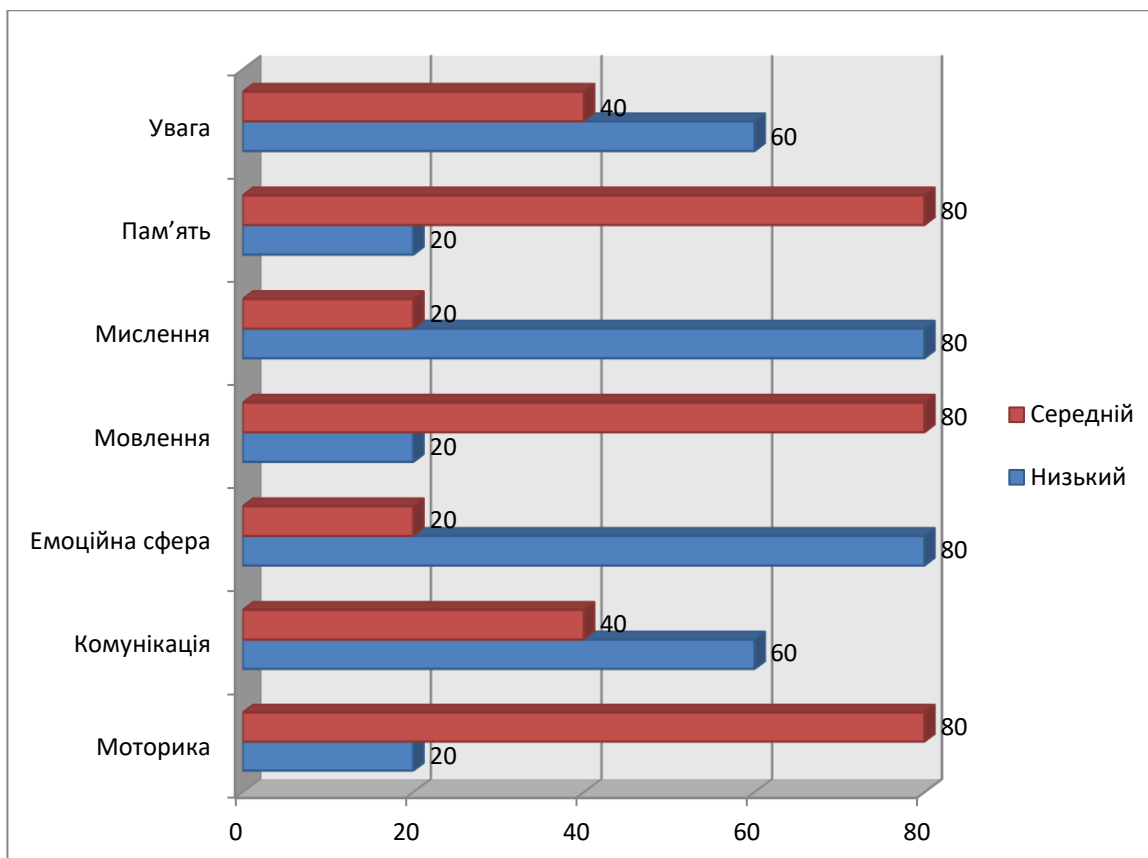

Рисунок 2.3. Результати дослідження особливостей розвитку дітей з ООП отримані за балами

Як видно з діаграми, за шкалою «Увага» переважна більшість дітей (60 %) продемонструвала низькі результати. У трьох дітей було виявлено недостатню концентрацію та стійкість уваги, труднощі у переключенні між завданнями, швидку втомлюваність і потребу в постійному стимулюванні з боку педагога. Лише двоє дітей (40 %) показали відносно кращі результати, однак навіть у них спостерігалися окремі труднощі під час виконання завдань, що вимагали тривалого зосередження. Отримані результати свідчать про необхідність використання спеціальних вправ на розвиток довільної уваги та підвищення працездатності дітей.

Аналіз шкали «Пам'ять» показав, що у більшості дітей рівень розвитку пам'яті знаходиться на середньому рівні. Четверо учнів (80 %) продемонстрували здатність до запам'ятовування та відтворення навчального матеріалу за умови додаткової підтримки, повторення та використання

наочності. Водночас одна дитина (20 %) мала виражені труднощі із запам'ятовуванням інформації та її відтворенням через певний проміжок часу. Це свідчить про потребу систематичного використання мнемотехнічних прийомів і вправ для розвитку пам'яті.

За шкалою «Мислення» результати виявилися одними з найнижчих. У більшості дітей (80 %) спостерігалися труднощі в аналізі, порівнянні та узагальненні інформації, недостатній рівень сформованості логічних операцій, складність у встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Діти потребували додаткових пояснень та допомоги при виконанні завдань на класифікацію й узагальнення. Отримані дані свідчать про необхідність проведення спеціально організованої корекційно-розвиткової роботи, спрямованої на розвиток пізнавальної діяльності та логічного мислення.

Аналіз мовленнєвого розвитку показав, що у більшості дітей рівень мовлення відповідає середньому рівню (80 %). Діти загалом розуміли звернене мовлення, могли відповідати на прості запитання та будувати нескладні висловлювання. Водночас у частини учнів спостерігалися труднощі у формулюванні розгорнутих відповідей, недостатній словниковий запас та порушення зв'язності мовлення. Це вказує на потребу розвитку комунікативного мовлення та активізації словникового запасу дітей.

За шкалою «Емоційна сфера» у більшості дітей (80 %) виявлено низький рівень розвитку емоційно-вольової регуляції. Спостерігалися труднощі у вираженні власних емоцій, підвищена тривожність, нестійкість емоційного стану, імпульсивність поведінки та залежність від емоційної підтримки дорослого. Деякі діти мали труднощі у контролі власних емоційних реакцій у ситуаціях невдачі чи зміни діяльності. Отримані результати свідчать про необхідність системної роботи з розвитку емоційної стійкості та навичок саморегуляції.

Аналіз шкали «Комунікація» показав недостатній рівень сформованості комунікативних навичок у більшості дітей (60 %). Учні мали труднощі у встановленні контактів з однолітками, підтриманні діалогу, дотриманні правил

взаємодії та висловленні власних потреб. Частина дітей демонструвала замкненість або, навпаки, імпульсивність у спілкуванні. Це свідчить про необхідність формування соціальних навичок, розвитку вмінь співпрацювати та ефективно взаємодіяти з оточенням.

За шкалою «Моторика» результати виявилися більш позитивними. Більшість дітей (80 %) продемонстрували середній рівень розвитку дрібної моторики, достатній для виконання основних навчальних дій. Водночас у деяких учнів спостерігалися труднощі у координації рухів, точності виконання графічних завдань та швидкості письма. Це вказує на доцільність використання вправ для розвитку координації рухів та моторної вправності.

Аналіз результатів первинної діагностики показав, що найбільші труднощі у дітей молодшого шкільного віку з ООП спостерігаються у розвитку мислення, емоційно-вольової сфери та комунікативних навичок. Діти потребують додаткової підтримки у формуванні вмінь встановлювати контакти з однолітками, виражати власні емоції, регулювати поведінку та виконувати навчальні завдання самостійно. Водночас результати дослідження засвідчили, що розвиток пам'яті, мовлення та дрібної моторики у більшості дітей відповідає середньому рівню, що створює позитивні передумови для подальшої корекційно-розвиткової роботи.

Отримані результати стали основою для визначення змісту психолого-педагогічного супроводу та розробки корекційно-розвиткової програми, спрямованої на активізацію пізнавальної діяльності, розвиток емоційної сфери, комунікативних умінь і соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами.

Відтак на основі результатів емпіричного дослідження було розроблено корекційно-розвиткову програму психолого-педагогічного супроводу дітей початкових класів з ООП. Вона спрямована на подолання виявлених труднощів розвитку та формування основних психічних процесів, необхідних для успішної навчальної діяльності та соціальної адаптації.

Зразок корекційно-розвиткової програми психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП подаємо у додатку Б.

Особливостями впровадження корекційно-розвиткової програми психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами є те, що вона має комплексний, індивідуалізований та систематичний характер. Така програма спрямована не лише на подолання труднощів у навчанні чи розвитку, а й на забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її соціалізації та адаптації до освітнього середовища.

Важливою особливістю є врахування індивідуальних психофізичних можливостей, потреб, інтересів і рівня розвитку дитини. Програма розробляється командою психолого-педагогічного супроводу з урахуванням висновків фахівців та результатів спостереження за дитиною.

У процесі впровадження в освітньому закладі корекційно-розвиткової програми для роботи з дітьми початкових класів з ООП використовуються різноманітні дидактичні матеріали (рис. 2.4).

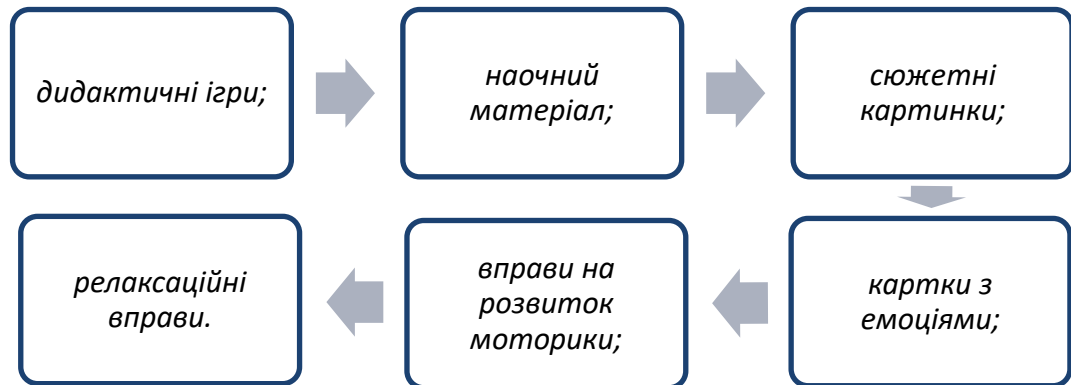

Рисунок 2.4. Дидактичні матеріали для розвитку дітей з ООП

Пропонуємо розглянути їх зміст більш детально.

1. *Дидактичні ігри:* гра «Веселий світлофор» (діти виконують дії за кольором); гра «Знайди пару» (шукають однакові картинки серед карток); гра «Чарівний мікрофон» (відповідають на прості запитання про себе, школу, настрій).

2. *Наочний матеріал.* Для роботи використовують: предметні та сюжетні картинки; картки з емоціями; піктограми; кольорові схеми; сенсорні матеріали.

3. *Сюжетні картинки на теми:* «У школі»; «На перерві»; «Дружба»; «Моя сім'я». Завдання: описати ситуацію; визначити емоції героїв; пояснити правильну поведінку.

4. *Релаксаційні вправи:* вправа «Кульбабка» (*повільний вдих носом і плавний видих, ніби здуваемо пушинки*); вправа «Лимон» (*діти сильно стискають кулачки, а потім розслабляють руки*); вправа «Хмаринка» (*заплющують очі та уявляють легку хмаринку*).

5. *Вправи на розвиток моторики.* Дрібна моторика: шнурівки, мозаїка, ігри з прищипками, пальчикові вправи. Загальна моторика: ходьба по лінії, вправи з м'ячем, рухи під музику, стрибки тваринок.

6. *Картки з емоціями.* Основні емоції: *радість, сум, страх, злість, здивування.* Робота з картками: назвати емоцію; показати мімікою; пригадати ситуацію, коли дитина так почувалась; обрати свій настрій на початку уроку.

Корекційно-розвиткова програма реалізовується у формі групових та індивідуальних занять з дітьми початкових класів. Тривалість одного заняття становить 25-30 хвилин. Заняття проводяться двічі на тиждень впродовж п'яти тижнів, з урахуванням індивідуальних особливостей дітей і в доброзичливій атмосфері. Особлива увага приділяється створенню ситуації успіху, використанню наочності та чергуванню видів діяльності.

Приклади 10 занять для дитини з особливими освітніми потребами подаємо у додатку В.

Ефективність програми забезпечується міждисциплінарною взаємодією педагогів, психолога, логопеда, асистента вчителя, батьків та інших фахівців. Значну роль відіграє створення позитивного емоційного середовища, підтримка мотивації дитини та розвиток її сильних сторін.

Ще однією особливістю є постійний моніторинг результатів та коригування програми відповідно до динаміки розвитку дитини. Це дає

можливість своєчасно змінювати зміст, методи і форми роботи для досягнення максимальної ефективності психолого-педагогічного супроводу.

Успішність корекційно-розвиткової програми психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами значною мірою залежить від врахування її індивідуальних можливостей, системності роботи фахівців та створення сприятливого освітнього середовища. Реалізація комплексного підходу, тісна взаємодія між учасниками освітнього процесу та постійний моніторинг розвитку дитини забезпечують успішність корекційно-розвиткової роботи й позитивну динаміку особистісного та пізнавального розвитку.

Отже, діагностичний етап дослідження був спрямований на всебічне вивчення особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку з ООП, що дозволило отримати об'єктивну інформацію про рівень розвитку уваги, пам'яті, мислення, мовлення, емоційної сфери, комунікативних навичок та дрібної моторики. Отримані результати діагностичного етапу підтвердили необхідність організації системного психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та стали підґрунтям для розробки корекційно-розвиткової програми, спрямованої на гармонійний розвиток особистості дитини та її успішну інтеграцію в освітнє середовище.

2.3. Рекомендації щодо забезпечення ефективності психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами

Розробка рекомендацій щодо забезпечення ефективного психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами зумовлена необхідністю створення сприятливих умов для їх повноцінного навчання, розвитку та соціалізації в освітньому середовищі. Забезпечуючи системність, послідовність та індивідуалізацію корекційно-розвиткової роботи рекомендації, на нашу думку, сприяють підвищенню ефективності психолого-педагогічного супроводу.

Розроблені нами практичні рекомендації ґрунтуються на аналізі сучасних підходів до індивідуалізації навчального процесу, психолого-педагогічної діагностики та результатів впровадження індивідуальних програм розвитку (ІПР) для дітей з інтелектуальними порушеннями.

Ефективність супроводу визначається не лише рівнем педагогічного та психологічного впливу, а й комплексністю підходу, який включає взаємодію фахівців, батьків і самого учня. У цьому контексті практичні рекомендації покликані:

- підвищити ефективність корекційно-розвиткової роботи;
- забезпечити оптимальні умови для розвитку когнітивних, мовленнєвих, емоційних та соціальних навичок;
- сформувати систему взаємодії між дитиною, педагогами, психологом та батьками;
- надати конкретні методичні та організаційні підходи до реалізації психолого-педагогічного супроводу в закладі освіти[40].

Використання цих рекомендацій дозволяє структуровано організувати навчально-корекційну роботу, враховуючи індивідуальні потреби кожної дитини, забезпечуючи системний, послідовний та ефективний психолого-педагогічний супровід.

Практичними рекомендаціями щодо ефективного психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП є наступні.

Індивідуалізація навчання

1. Розробляти індивідуальні програми розвитку (ІПР) для кожної дитини з ООП, враховуючи її психофізичні та інтелектуальні особливості.
2. Підбирати завдання від простого до складного, враховуючи темп сприйняття матеріалу.
3. Використовувати наочні та ігрові матеріали, щоб полегшити засвоєння інформації. Для вибору адекватних методів психолого-педагогічної роботи фахівець повинен добре знати і постійно опановувати сучасні інноваційними

психолого-педагогічними технологіями (спеціальні та альтернативні методи), щоб забезпечити ефективність своєї роботи з учнем [40].

Системність і регулярність занять

1. Психолого-педагогічний супровід має проводитися систематично, щотижня, у плановому режимі.

2. Дотримуватися постійної структури занять: розминка основна частина підсумок. →

3. Регулярне повторення матеріалу сприяє закріпленню навичок та підвищує ефективність корекційної роботи.

Використання різноманітних методів та форм роботи

Поєднувати індивідуальні та групові форми занять: індивідуальна робота дозволяє глибоко опрацювати слабкі сторони, групові – розвивати соціальні навички.

Використовувати ігрові та творчі методики, такі як:

- дидактичні та логічні ігри;
- рольові ігри та драматизації;
- малювання, аплікації, ліплення (арт-терапія);
- казкотерапія та вправи на емоційну регуляцію.

Під час занять застосовувати наочність і моделювання, що допомагає краще сприймати та запам'ятовувати інформацію.

Підтримка емоційної сфери

1. Створювати позитивну та безпечну атмосферу під час занять.

2. Використовувати систему похвали та заохочень для підтримки мотивації та впевненості дитини.

3. Включати вправи на розпізнавання та вираження емоцій, що сприяє розвитку емоційного інтелекту та соціальної адаптації [16, с. 152].

Розвиток комунікативних та соціальних навичок

1. Залучати дітей до спільної діяльності, що передбачає співпрацю та взаємодію.

2. Проводити рольові ігри, навчати ввічливим формам спілкування та взаємодії з однолітками та дорослими.

3. Використовувати вправи на слухання, повторення та аргументацію своєї думки, щоб формувати базові комунікативні компетенції.

Залучення батьків та сім'ї

1. Систематично інформувати батьків про прогрес дитини та давати рекомендації для домашньої підтримки розвитку.

2. Вчити батьків правильно організовувати домашні вправи, поєднувати навчання з ігровими елементами.

3. Залучати батьків до спільних заходів, що сприяють позитивній взаємодії дитини у сім'ї та соціальному середовищі.

Важливо, щоб робота сім'єю здійснювалася на основі:

– ліквідації недовіри та руйнування переконання батьків, що їх незнання буде неправильно зрозуміло і використано вчителями проти них та їх дітей;

– стимулювання прагнення спільно розібратися в складних ситуаціях, спільного аналізу ситуацій; пошуку варіантів вирішення проблем;

– пропозиції конкретних порад, рекомендацій;

– усвідомленого ставлення до сім'ї як головної цінності.

Батьки зобов'язані створити умови для навчання, виховання та розвитку дитини; забезпечити реалізацію поставлених в ІІР цілей і завдань поза межами закладу освіти; забезпечити виконання корекційно-розвиткового складника освітньої програми вдома [25, с. 71].

Моніторинг та оцінка ефективності

1. Проводити регулярний моніторинг розвитку дитини: увага, пам'ять, мислення, мовлення, емоційна регуляція.

2. Вносити корективи в ІІР на основі спостережень і результатів занять.

3. Використовувати результати оцінки для індивідуальної адаптації навчального процесу та підвищення ефективності супроводу.

Для забезпечення реалізації цілей і завдань ІІР під час моніторингу радимо звертати увагу на досягнення дітьми цілей і завдань, які були поставлені під час

розроблення ІПР. Команда супроводу може продовжити строквиконання цілей і завдань або розбити їх на менші. Розвиток дитини може в нормі мати індивідуальні вікові прояви, а досягнення поставлених цілей можуть не вплинути на успішність дитини. Про це варто інформувати батьків для формування в них адекватного розуміння процесів розвитку дитини й оцінювання подальших її потреб[36, с. 74].

Співпраця між фахівцями

1. Забезпечувати тісну взаємодію між педагогами, психологами, логопедами та медичними працівниками, які залучені до роботи з дитиною.
2. Проводити спільні консультації та наради, щоб синхронізувати методики та підходи.
3. Використовувати міждисциплінарний підхід для повного врахування потреб дитини у навчанні та розвитку.

Сприятлива атмосфера в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання є одним із суттєвих чинників навчального процесу і безпосередньо залежить від злагодженої роботи педагогічного колективу, вимагає постійного професійного співробітництва, вдосконалення психолого-педагогічних компетенцій фахівців, здатних забезпечити підтримку та психологічний супровід категорій дітей, які потребують особливої уваги у зв'язку з високим ризиком вразливості, подолання кризових моментів учнями, які зазнають труднощів у навчанні. Своєчасне надання необхідної допомоги є запорукою подальшого успіху, необхідною умовою профілактики психологічних відхилень та соціальної дезадаптації.

Використання адаптованих технологій

1. Впроваджувати комп'ютерні та мультимедійні навчальні програми, адаптовані для дітей з ООП.
2. Використовувати інтерактивні вправи, які поєднують навчання і гру.
3. Забезпечувати послідовність та структуру матеріалу, щоб уникнути перевантаження дитини[40].

Таким чином, ефективний психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами ґрунтується на індивідуалізації, системності, комплексності, залученні батьків і міждисциплінарній співпраці. Використання різноманітних методів і регулярний моніторинг розвитку дозволяють досягти стійких позитивних результатів у пізнавальному, мовленнєвому, емоційному та соціальному розвитку дитини.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеної роботи нами зроблено наступні висновки:

1. Проаналізовано наукову літературу і з'ясовано, що дитиною з особливими освітніми потребами є дитина, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на якісну освіту, успішний розвиток, соціалізацію та інтеграцію в суспільство. До категорії дітей з особливими освітніми потребами належать діти з порушеннями психофізичного розвитку, інтелектуальними, мовленнєвими, сенсорними, емоційно-вольовими та поведінковими труднощами, а також діти, які потребують адаптації чи модифікації освітнього середовища відповідно до їх індивідуальних можливостей і потреб. Ефективна організація освітнього процесу для таких дітей ґрунтується на принципах інклюзії, гуманізації, індивідуального підходу, доступності освіти та міждисциплінарної взаємодії фахівців.

2. Сутність психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами полягає у створенні цілісної системи підтримки, яка забезпечує спеціальні умови для її навчання, корекції розвитку та соціалізації. Як комплексний процес він спрямований на адаптацію освітнього середовища під потреби дитини, переведення її з «пасивного об'єкта» навчання на позицію «активного суб'єкта», здатного максимально реалізувати свій потенціал. Основними функціями і завданнями команди супроводу є: діагностично-прогностична; корекційно-розвиткова; організаційна; консультативна; адаптаційна; соціалізуюча і просвітницька. Супровід є безперервним процесом взаємодії спеціалістів (психологів, логопедів, дефектологів), педагогів і сім'ї.

3. Аналіз діяльності інклюзивно-ресурсного центру Ківерцівської міської ради свідчить про ефективну організацію психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами на засадах доступності, дитиноцентризму та міжвідомчої взаємодії. Центр забезпечує комплексний підхід, який включає діагностику розвитку, корекційно-розвиткову роботу та консультативну підтримку педагогів і батьків. Позитивними напрацюваннями є: налагоджена система комплексної оцінки, активна участь фахівців у командах супроводу та впровадження сучасних методик і цифрових інструментів.

Водночас потребують удосконалення питання адаптації навчальних програм і розширення ресурсного забезпечення. Загалом діяльність Центру є результативною і відповідає сучасним вимогам інклюзивної освіти. Вона забезпечує реалізацію права дітей з ООП на якісну освіту та сприяє їх успішній соціалізації.

4. З метою вивчення рівнів розвитку дитини з ООП для подальшого планування корекційно-розвиткової роботи, на базі Ківерцівської гімназії № 2 нами було проведено первинну діагностику серед дітей початкових класів з інклюзивною формою навчання, у кількості 5 осіб. За результатами діагностики найнижчі показники зафіксовано у розвитку мислення, емоційної регуляції та комунікативних навичок (60%), тоді як розвиток пам'яті, мовлення і моторика у цих дітей перебуває переважно на середньому рівні (40%). Це свідчить про наявність труднощів у пізнавальній та соціально-емоційній сферах дітей з ООП.

Отримані результати обумовили необхідність розроблення корекційно-розвиткової програми психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП. Реалізація розробленої нами програми спрямована на комплексний розвиток психічних процесів, покращення соціальної адаптації та підвищення навчальної спроможності дитини. Програма включає такі корекційно-розвиткові заняття: «Розвиток уваги»; «Логічне мислення»; «Просторове мислення»; «Розвиток мовлення»; «Емоційний розвиток»; «Комунікація»; «Самоконтроль»; «Мотивація до навчання» та ін. На нашу думку, її впровадження сприятиме позитивній динаміці розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

5. Розроблено практичні рекомендації щодо забезпечення ефективного психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Вони зводяться до забезпечення індивідуалізованого, послідовного та комплексного підходу в організації освітнього процесу. Важливими є регулярні проведення занять з використанням різноманітних корекційно-розвиткових методів, підтримкою емоційного стану дитини та розвитком її комунікативних навичок. Також необхідною умовою є активна взаємодія між фахівцями, педагогами і батьками, а також постійний моніторинг розвитку дитини з

подальшим коригуванням індивідуальної програми. Такий підхід забезпечує підвищення ефективності супроводу та сприяє гармонійному розвитку і соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейко Б. В. Дмитрів Ю. М. Психологічні особливості соціалізації та спілкування дітей дошкільного віку із ЗНМ III рівня. *Психологічний часопис*. 2019. № 2. С. 213-226. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2019_2_16.
2. Антощак О. Інклюзивна освіта : шляхи від теорії до практики. *Директор школи*. № 9/10. 2016. С. 72-78.
3. Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Педагогіка*. 2015. Вип. 1(33). С. 4-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2015_1%2833%29__3.
4. Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови. URL : <https://1531.slovaronline.com/> (дата звернення 12.04.2026).
5. Гаяш О. В. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням : Методичні рекомендації / Укладач О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2014. 108 с.
6. Дефектологічний словник : навч. посіб. / Андрієнко В. І. та ін.; за ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Леся, 2011. 526 с.
7. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі : навчально-методичний посібник / авт. кол. : Н. Ярмола, Л. Коваль-Бардаш, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.
8. Дмитрієнко К. А. Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі. Харків : Основа, 2018. 120 с.
9. Душка А. Л. Формування адекватних способів взаємодії батьків з дитиною, що має психофізичні відхилення. *Науковий Вісник Півд.-укр. державного Університету*. 2016. № 7. С. 34–48.
10. Єрмоєнко О. А. Сутність педагогічного супроводу освітнього процесу. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 36. С. 96-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Піпо_2012_36_19.
11. Засенко В. Прохоренко Л. Освіта «особливих» дітей : стратегія розвитку : роль Нової української школи в спеціальній освіті. *Рідна школа*. 2019. № 3/4. С. 48-52

12. Інклюзивна освіта : здобутки, проблеми та перспективи : колективна монографія / Л. І. Міщик, Г. Д. Шейко, А. С. Смик; за заг. ред. проф. Л. І. Міщик. Суми : Ельдорадо, 2018. 144 с.

13. Інклюзивна освіта : підтримка розмаїття у класі : практичний посібник / Т. Лорман, Дж. Деспелер, Д. Харві; пер. з англ. Київ : Плеяди, 2011. 296 с.

14. Кобильченко В. В., Омельченко І. М. Наукові аспекти психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. *Вісник науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю : Інклюзивна освіта : теорія, методика, практика (28 березня 2019 р.)*. Умань : Візаві, 2019. С. 120-123. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717387/>.

15. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2014. № 2. С. 7–18.

16. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : науково-методичний посібник. Видання доповнене та перероблене. Київ : АТОПОЛ, 2017. 206 с.

17. Колупаєва А. А. Таранченко О. М. Інклюзивна освіта : від основ до практики : монографія. Київ : АТОПОЛ, 2016. 152 с.

18. Крижанівська О. П. Каленська О. О. Етимологія поняття «діти з особливими потребами» у вітчизняному освітньому просторі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 3. С. 87-91. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2012_3_16.

19. Лещій Н. П. Сутність психолого-педагогічного супроводу школярів зі складними порушеннями розвитку в умовах освітнього процесу освітньо-реабілітаційного центру. *Корекційна педагогіка*. Випуск 23. Т. 1. 2020. С. 55-58. URL : https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/23/part_1/14.pdf

20. Максименко Н. В Україні зростає кількість дітей-інвалідів. *УНІАН. Здоров'я*. 2011. № 46. С. 3-4. URL : <http://ei.kharkov.ua>.

21. Мартинчук О. В. Актуалізація проблеми підготовки фахівців в галузі спеціальної освіти до діяльності в інклюзивну освітньому просторі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2019. Вип. 36. С. 74–83.

22. Мартинюк Т., Садикіна А. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами у процесі інклюзивного навчання : роль міждисциплінарної команди. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2025. № 2. С. 182–187. DOI : <https://doi.org/10.32782/apv/2025.2.25>.

23. Миронова С. П. Нова українська школа : особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 2020. 176 с.

24. Недозим І. В., Скрипник Т. В. Система технологій психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі. *Зб. матер. Всеукр. науково-метод. конференції, присвяченої 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського* (м. Кіровоград, 29-30 вересня 2015 р.). Кіровоград : Ексклюзив-систем, 2015. С. 379-382.

25. Олійникова Н. Д., Дудченко Л. О., Кудлай С. В. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми із особливими потребами : посібник для практичних психологів, соціальних педагогів, педагогів, батьків. Первомайськ : (б.в.), 2011. 136 с.

26. Офіційний сайт КУ «інклюзивно-ресурсний центр» Ківерцівської міської ради. URL : <https://irckivertsi.pp.ua/> (дата звернення : 21.03.2026).

27. Підсумки діяльності ІРЦ за 2025 рік : робота заради кожної дитини. URL : <https://drive.google.com/file/d/120lZ9aMqbiVoM2y7466CBtWXLZErN-2e/view> (дата звернення : 15.03.2026).

28. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. Наказ МОН № 609 від 08.06.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text> (дата звернення 12.05.2026)

29. Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 493. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.05.2026)

30. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова КМУ від 15 вересня 2021 р. № 957. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>. (дата звернення : 28.03.2026)

31. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : Наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18>. (дата звернення : 27.03.2026)

32. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від 06.09.2022 № 1/10258-22. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1025729-22#Text>(дата звернення : 24.03.2026)

33. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення : 20.03.2026)

34. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України. Ст. 1. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення : 19.03.2026)

35. Прохоренко Л. І. Діагностика психологічного супроводу навчальної діяльності школярів із затримкою психічного розвитку. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2016. № 3 (79). С. 36–44.

36. Психологічний супровід інклюзивної освіти : метод. рек. / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівської. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.

37. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами : навч. посібник / уклад. О. Ю. Мельник. Харків : Основа, 2020. 112 с.

38. Психолого-педагогічна допомога. URL : <https://piskivskij-irts.webnode.page/about-me/> (дата звернення : 27.03.2026).

39. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями/навчально-методичний посібник / авт. кол. : О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч, І. В. Гладченко, С. В. Трикоз, І. В. Сухіна, Н. А. Ярмола. : За наук. ред. О. В. Чеботарьової. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмченка НАПН України, 2018. 123 с.

40. Рекомендації щодо роботи команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти / авт. кол. : І. Білецька, О. Коган, О. Набоченко, В. Новосад, Л. Юрченко. ЮНІСЕФ, 2024. 32 с.

41. Садова І. І. Інклюзія у закладах загальної середньої освіти України : тенденції розвитку : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2020. 448 с.

42. Садова І. І. Організація системи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. *Гуманітарний форум*. Том 1. № 1. 2023. С. 28-34.

43. Синьов В. М. Коберник Г. М. Основи дефектології : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1994. 143 с.

44. Скоромна М. Особливості психолого-педагогічного супроводу школярів з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 75. Том 3. 2024. С. 276-280. URL : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/75_2024.

45. Скрипник Т. В., Бірюкова К. Д. Неперервний експертний коучинг для підвищення компетентності учасників інклюзивного процесу в закладах освіти. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика (серія : педагогічні науки)*. 2018. № 62 (1). С. 23–29.

46. Скрипник Т. В. Мартинчук О. В. Алгоритм психолого-педагогічного супроводу учнів молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. *Вчені записки Таврійського нац. університету імені В. І. Вернадського. Серія : Психологія*. 2021. Том 32(71). № 2. С. 163-168. URL :

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40108/1/O_Martynchuk_T_Skrypnyk_APPSPS_SWSEN_KSIO.pdf

47. Скрипник Т. В. Підготовка освітнього середовища до інклюзивного процесу в закладах загальної середньої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 1. С. 118-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2020_1_12.

48. Соколова Г. Б. Теоретико-методичні засади психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна : дис. д-ра психол. наук : 19.00.08. Київ, 2019. 474 с.

49. Соколова Г., Кравець Ю. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами : організаційні і методичні аспекти. *Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови*. Випуск 2(23). 2023. С. 178-195. URL : <https://doi.org/10.33189/epsn.v2i23.236>.

50. Шнайдер В. В. Інклюзивна освіта : теоретико-методологічні, організаційні засади впровадження : навч.-метод. посіб. Хмельниц. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти, каф. педагогіки і психології. Хмельницький : ОПППО, 2010. 176 с.

51. Hudym I., Abilova O., Potapiuk L., Nikolenko L., Poliakova A. Strategies and best practices for promoting inclusive education to meet diverse learning needs. *Conhecimento & Diversidade, Niterói*, v. 16, n. 42. Abr./Jun. 2024. 270–286.

52. Kozibroda L., Turchyk I., Mukan N., Sadova I., & Stepanyuk S. Socio-pedagogical aspects of inclusive education of children in schools. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*. 2022. Vol 15 (34). № 17175. P. 269–276. URL : <https://doi.org/10.20952/revtee.v15i34.17175>.

53. Martynchuk O., Skrypnyk T., Naida J., Sofiy N. Ways to increase the inclusive competence of pedagogical staff of special needs support team. *Society Integration Education. Pedagogika*. 2020. № 138 (2). С. 193-208.

54. Sadova I., Kravchenko-Dzondza O. Model of Development of Teacher's Readiness to Work for Inclusive Education. *Advances in Economics, Business and Management Research: Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER 2021)*. 2021. Vol. 170. P. 269–276. DOI: <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.210320.046>. (in English).

55. Shostak O., Nikolenko I., Sereda I., Pushkarova T., Potapiuk L. Formation of an inclusive approach in the education of children with special educational needs (ukrainian experience). *Conhecimento & Diversidade*, Niterói, v. 15, n. 38 Jul./Set. 2023. P. 280–305.

56. Vasilieva S., Reipolska O., Podoliuk S., Sadova I., Danyliak R., & Lozenko A. The Relationship between Neuropedagogic Approaches and the Formation of Skills of Primary School Students. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2023. Vol 15(1). P. 352–365. URL : <https://doi.org/10.18662/rrem/15.1/700>.

ДОДАТКИ

Методика 1. «Знайди і закресли»

Сфера розвитку: Увага

Мета: Виявлення рівня концентрації та стійкості уваги.

Матеріал: Бланки із зображеннями різних предметів.

Хід проведення: Дитині пропонується знайти та закреслити певний об'єкт серед інших за обмежений час (1–2 хвилини).

Оцінювання:

Високий рівень – завдання виконано швидко та без помилок;

Середній рівень – 1–3 помилки;

Низький рівень – значна кількість помилок, потребує допомоги.

Методика 2. «Запам'ятай 10 слів»

Сфера розвитку: Пам'ять

Мета: Дослідження слухової пам'яті та здатності до відтворення інформації.

Матеріал: Список із 10 простих слів.

Хід проведення: Дослідник зачитує слова, після чого дитина їх повторює. Процедура повторюється 2–3 рази.

Оцінювання:

Високий рівень – 7–10 слів;

Середній рівень – 4–6 слів;

Низький рівень – 1–3 слова.

Методика 3. «Четвертий зайвий»

Сфера розвитку: Мислення

Мета: Дослідження логічного та абстрактного мислення, здатності до класифікації.

Матеріал: Картки із зображенням 4 предметів.

Хід проведення: Дитині пропонується визначити зайвий предмет і пояснити свій вибір.

Оцінювання:

Високий рівень – правильно визначає і пояснює;

Середній рівень – визначає без пояснення;

Низький рівень – не визначає.

Методика 4. «Опис сюжетного малюнка»

Сфера розвитку: Мовлення

Мета: Визначення рівня зв'язного мовлення, граматичної побудови та словникового запасу.

Матеріал: Сюжетна картинка.

Хід проведення: Дитині пропонується описати зображення власними словами.

Оцінювання:

Високий рівень – логічна, повна розповідь;

Середній рівень – короткий опис;

Низький рівень – окремі слова або фрагменти речень.

Методика 5. «Обери настрої»

Сфера розвитку: Емоційна сфера

Мета: Дослідження емоційної чутливості та здатності ідентифікувати власні емоції.

Матеріал: Картки з емоціями (радість, сум, страх, здивування).

Хід проведення: Дитині пропонується обрати картку, яка відповідає її емоційному стану.

Оцінювання:

Високий рівень – правильно визначає емоції;

Середній рівень – допускає труднощі, потребує допомоги;

Низький рівень – не розрізняє емоції.

Методика 6. Спостереження за комунікативною діяльністю

Сфера розвитку: Комунікація

Мета: Дослідження рівня соціальної взаємодії та комунікативної активності.

Хід проведення: Педагог спостерігає за дитиною під час групових ігор та занять.

Показники:

Ініціативність у спілкуванні;

Контактність з однолітками та дорослими;

Адекватна реакція на звернення.

Оцінювання: Трирівнева шкала – високий, середній, низький рівень.

Методика 7. «Графічний диктант»

Сфера розвитку: Дрібна моторика

Мета: Оцінка координації та точності рухів, розвитку дрібної моторики рук.

Матеріал: Аркуш у клітинку та олівець.

Хід проведення: Дитина виконує завдання за словесною інструкцією (малює фігури, лінії).

Оцінювання:

Високий рівень – точне виконання;

Середній рівень – незначні помилки;

Низький рівень – значні труднощі, потребує допомоги.

Цей комплекс методик дозволяє оцінити початковий рівень розвитку дитини та виявити труднощі, які потребують корекції.

Програма психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП

Загальна характеристика програми

Назва програми: **Корекційно-розвиткова програма психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в умовах інклюзивного навчання.**

Термін реалізації: п'ять-шість тижнів.

Місце реалізації: заклад загальної середньої освіти №2 м. Ківерці.

Підстава для розробки: висновок інклюзивно-ресурсного центру та результати діагностики за комплексом психолого-педагогічних методик.

Учасники команди психолого-педагогічного супроводу: практичний психолог; вчитель; асистент учителя; вчитель-дефектолог; логопед; соціальний педагог; батьки дитини; адміністрація закладу освіти.

Особливі освітні потреби діагностованих дітей характеризуються зниженням рівня пізнавальної діяльності, уповільненим темпом формування навчальних навичок, труднощами у соціальній адаптації та самостійній діяльності.

Мета програми

Метою програми є корекція порушених функцій розвитку та формування основних психічних процесів у дітей початкових класів з ООП.

Завдання програми

1) розвиток уваги та пам'яті;

2) формування логічного мислення;

3) розвиток зв'язного мовлення;

4) корекція емоційно-вольової сфери;

5) розвиток комунікативних навичок;

6) формування довільної поведінки;

7) розвиток дрібної моторики;

8) підвищення навчальної мотивації.

Структура корекційно-розвиткової програми

Етап	Мета	Зміст роботи	Тривалість
Організаційний	Створення умов роботи	Знайомство, встановлення контакту	1 заняття
Корекційно-розвитковий	Розвиток психічних процесів	Індивідуальні та групові заняття	8 занять
Підсумковий	Закріплення результатів	Повторні вправи, ігри	1 заняття

Напрями корекційно-розвиткової роботи

№з/п	Напрямок	Мета	Приклади вправ
1.	Розвиток уваги	Формування концентрації	«Знайди відмінності», «Що змінилося»
2.	Розвиток пам'яті	Покращення запам'ятовування	«Запам'ятай слова»
3.	Розвиток мислення	Формування логічних операцій	«Четвертий зайвий»
4.	Розвиток мовлення	Збагачення словника	Опис малюнків
5.	Емоційна сфера	Зниження тривожності	«Мій настрій»
6.	Комунікація	Формування взаємодії	Рольові ігри
7.	Моторика	Розвиток дрібних рухів	Пальчикова гімнастика

Календарно-тематичне планування занять

№	Тема заняття	Мета	Методи/вправи
1	Знайомство та адаптація	Встановлення контакту та позитивного настрою	Гра «Моє ім'я», «М'яч знайомств», малювання «Я»
2	Розвиток уваги	Формування концентрації та стійкості уваги	«Знайди відмінності», «Закресли фігуру», рухливі ігри
3	Розвиток пам'яті	Розвиток короточасної та наочної пам'яті	«Запам'ятай предмети», «Що змінилося?»
4	Логічне мислення	Розвиток аналізу та узагальнення	«Зайвий предмет», «Склади послідовність», класифікація карток
5	Просторове мислення	Орієнтація у просторі та логіка	Пазли, конструювання, вправи «Право-ліво»
6	Розвиток мовлення	Розширення словникового запасу	Рольові ігри, вправи «Опиши картинку», малювання
7	Дрібна моторика	Поліпшення координації рук	Пальчикова гімнастика, нанизування намистин, малювання
8	Емоційний розвиток	Розпізнавання та вираження емоцій	Вправи «Покажи емоцію», картки «Впізнай емоцію»
9	Комунікація	Формування соціальних навичок	Рольові ігри «Магазин», «Запроси ввічливо»
10	Самоконтроль	Розвиток саморегуляції	Ігри «Світлофор», «Замри»
11	Мотивація до навчання	Підвищення впевненості та інтересу	Ігри «Мої успіхи», «Дерево досягнень»

12	Підсумкове заняття	Узагальнення навичок та оцінка прогресу	«Знайди відмінності», «Впізнай емоцію», похвала
----	--------------------	---	---

Нижче подаємо приклади кількох занять для школяра з особливими освітніми потребами, які відповідають календарно-тематичному плану Програми.

Заняття 1. Знайомство та адаптація

Мета: Створення позитивної атмосфери, встановлення контакту з дітьми, мотивація до участі у заняттях.

Завдання: познайомити дітей з психологом та один з одним; розвивати навички взаємодії; створити емоційно комфортне середовище.

Хід заняття:

Привітання (5 хв) – гра «Моє ім'я»: кожна дитина називає своє ім'я та додає улюблену дію.

Ігрова активність (10 хв) – «Передай м'яч»: діти передають м'яч, називаючи себе та один комплімент іншому.

Рефлексія (5 хв) – обговорення почуттів: «Що мені сподобалось на занятті».

Очікуваний результат: Діти почуваються комфортно, встановлено позитивний контакт, підвищено мотивацію до участі у програмах.

Заняття 2. Розвиток уваги

Мета: Підвищення концентрації уваги та стійкості у виконанні завдань.

Завдання: розвивати здатність концентруватися на завданні; формувати навички уважного спостереження.

Хід заняття:

Розминка (5 хв) – рухлива гра «Міміки та жести»: діти повторюють рухи і вирази психолога.

Основна частина (15 хв) – завдання «Знайди відмінності» та «Що змінилося?»

Закріплення (5 хв) – обговорення результатів, заохочення дітей за уважність.

Очікуваний результат: Покращена концентрація уваги, здатність виконувати завдання без постійних відволікань.

Заняття 3. Розвиток пам'яті

Мета: Покращення слухової та зорової пам'яті.

Завдання: формувати навички запам'ятовування; розвивати короткочасну та довготривалу пам'ять.

Хід заняття:

Розминка (5 хв) – «Повтори рух» (діти повторюють серію рухів психолога).

Основна частина (15 хв) – вправи «Запам'ятай 10 слів» та «Запам'ятай малюнки».

Закріплення (5 хв) – обговорення того, що запам'ятали діти, похвала за успіхи.

Очікуваний результат: Діти краще запам'ятовують інформацію, розвивається довільна пам'ять.

Заняття 4. Розвиток мислення

Мета: Формування логічного мислення та здатності до узагальнення.

Завдання: розвивати вміння класифікувати предмети; вчити знаходити логічні зв'язки.

Хід заняття:

Розминка (5 хв) – гра «Що спільного?» (діти називають спільні ознаки предметів).

Основна частина (15 хв) – завдання «Четвертий зайвий», класифікація предметів за категоріями.

Закріплення (5 хв) – обговорення правильних відповідей, похвала за логічні міркування.

Очікуваний результат: Покращення логічного мислення, здатності робити узагальнення та класифікувати об'єкти.

Заняття 5. Розвиток мовлення

Мета: Розвиток зв'язного мовлення та словникового запасу.

Завдання: розвивати уміння складати речення та розповідати історії; формувати зв'язне мовлення.

Хід заняття:

Розминка (5 хв) – «Словниковий ланцюжок»: кожен учасник додає слово до речення.

Основна частина (15 хв) – опис сюжетних картинок, складання коротких історій.

Закріплення (5 хв) – обговорення розповідей дітей, похвала за мовленнєві досягнення.

Очікуваний результат: Розширення словникового запасу, розвиток зв'язного мовлення, підвищення впевненості у спілкуванні.

Очікувані результати впровадження програми

Сфера розвитку	Очікувані зміни
<i>Увага</i>	Підвищення концентрації уваги
<i>Пам'ять</i>	Покращення запам'ятовування
<i>Мислення</i>	Формування логічних операцій
<i>Мовлення</i>	Розвиток зв'язного мовлення
<i>Емоційна сфера</i>	Зниження тривожності
<i>Комунікація</i>	Активізація спілкування
<i>Моторика</i>	Розвиток координації

Приклади занять для школяра з особливими освітніми потребами

Заняття 1. Знайомство та адаптація

Мета: встановлення контакту з психологом, створення позитивної атмосфери, мотивація до занять.

Хід заняття:

1. Привітання (5 хв) – гра «Моє ім'я» (кожна дитина називає своє ім'я та додає улюблену дію).

2. Основна частина (15хв) – гра «М'яч знайомств» (кидаючи м'яч, називає ім'я іншого учня та говорить щось позитивне про себе). Малювання «Я» (діти малюють себе та свої улюблені заняття).

3. Завершення (5 хв) – обговорення настрою, визначення символу настрою (смайлик).

Очікуваний результат: дитина встановлює контакт з педагогом, проявляє інтерес до занять.

Заняття 2. Розвиток уваги

Мета: формування концентрації та довільної уваги.

Хід заняття:

1. Розминка (5 хв) – рухливі вправи «Повтори рух».

2. Основна частина (15 хв) – дидактичні вправи «Знайди відмінності» (пара картинок з 5–6 відмінностями); «Закресли фігуру» (діти знаходять і закреслюють зазначені символи серед інших).

3. Завершення (5 хв) – обговорення складних і легких завдань, похвала.

Очікуваний результат: дитина концентрується на завданні 10–15 хв, виконує інструкцію.

Заняття 3. Розвиток пам'яті

Мета: розвиток наочної та короткочасної пам'яті.

Хід заняття:

1. Розминка (5 хв) – повторення попередніх слів та рухів.

2. Основна частина (15 хв) – гра «Запам'ятай предмети» (показати 5–6 предметів, потім заховати і попросити відтворити); вправа «Що змінилося?» (змінюємо 3 предмети на столі, дитина відмічає зміни).

3. Завершення (5 хв) – похвала, коротке повторення завдань.

Очікуваний результат: дитина відтворює 80–90% запам'ятованого матеріалу.

Заняття 4. Розвиток логічного мислення

Мета: формування навичок аналізу та узагальнення.

Хід заняття:

1. Розминка (5 хв) – гра «Знайди зайве» (на дошці або картках).

2. Основна частина (15 хв) – вправи: «Склади послідовність» (розташувати картинки у логічному порядку); класифікація предметів за ознаками (форма, колір, функція).

3. Завершення (5 хв) – обговорення результатів, похвала.

Очікуваний результат: дитина правильно визначає зайві предмети, будує прості логічні ряди.

Заняття 5. Розвиток просторового мислення

Мета: розвиток орієнтації у просторі та координації рухів.

Хід заняття:

1. Розминка (5 хв) – рухливі вправи «Право-ліво», «Високо-низько».

2. Основна частина (15 хв) – конструювання з кубиків; гра «Знайди дорогу» (маршрут по кімнаті); пазли на 6–8 деталей.

3. Завершення (5 хв) – похвала, обговорення, що вдалося виконати.

Очікуваний результат: дитина правильно орієнтується в просторі, виконує конструкторські завдання.

Заняття 6. Розвиток мовлення

Мета: розширення словникового запасу та формування зв'язного мовлення.

Хід заняття:

1. Розминка (5 хв) – повторення слів та коротких речень.

2. Основна частина (15 хв) – вправа «Опиши картинку» (діти описують, що відбувається на малюнку); рольові ігри («Магазин», «Садок»); складання речень із новими словами.

3. Завершення (5 хв) – похвала, обговорення нового словника.

Очікуваний результат: дитина будує прості речення, описує картинки, використовує нові слова.

Заняття 7. Розвиток дрібної моторики

Мета: покращення координації рук та точності рухів.

Хід заняття:

1. Розминка (5 хв) – пальчикова гімнастика.

2. Основна частина (15 хв) – нанизування намистин; вирізання фігур із паперу; малювання простих форм.

3. Завершення (5 хв) – демонстрація робіт, похвала.

Очікуваний результат: дитина виконує дрібні рухи точніше, координує руки та очі.

Заняття 8. Розвиток емоційного інтелекту

Мета: розпізнавання та вираження емоцій.

Хід заняття:

1. Розминка (5 хв) – вправи на обличчя: показати радість, сум, здивування.

2. Основна частина (15 хв) – картки «Впізнай емоцію»; гра «Покажи емоцію»; обговорення ситуацій із життя дитини.

3. Завершення (5 хв) – підсумок, похвала, вибір символу настрою.

Очікуваний результат: дитина розпізнає емоції, адекватно реагує на емоції інших.

Заняття 9. Розвиток комунікативних навичок

Мета: формування соціальних навичок і співпраці.

Хід заняття:

1. Розминка (5 хв) – привітання однолітків та коротка бесіда.

2. Основна частина (15 хв) – рольові ігри «Магазин», «Запроси ввічливо»; вправи на слухання та відповідь; спільне виконання завдань у парах.

3. Завершення (5 хв) – обговорення, похвала.

Очікуваний результат: дитина співпрацює з іншими, користується ввічливими формами спілкування.

Заняття 10. Самоконтроль та мотивація до навчання

Мета: розвиток саморегуляції та навчальної мотивації.

Хід заняття:

1. Розминка (5 хв) – короткі вправи на дотримання правил («Світлофор», «Замри»).

2. Основна частина (15 хв) – гра «Мої успіхи» (демонстрація досягнень); «Дерево досягнень» (кожне успішне завдання – листочок на дереві); короткі вправи на самоконтроль.

3. Завершення (5 хв) – підсумок, похвала, обговорення прогресу.

Очікуваний результат: дитина самостійно виконує завдання, контролює поведінку, демонструє зацікавленість у навчанні.